

احصاء شاخصه‌های ارزیابی آثار مکتوب دفاع مقدس

(با تکیه بر سرگذشت‌نامه‌نویسی)

حسین رضایی و دکتر سید مهدی خاموشی

چکیده:

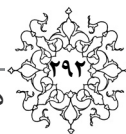
سازمان‌های معدودی پس از جنگ برای به ثبت رساندن و ضبط و انتشار خاطرات هشت سال دفاع مقدس فعالیت می‌کنند. دریای عظیم حضور مردم در اقشار مختلف و شکل‌دهی به مقاومت‌های صورت‌گرفته در مقابل دشمن ضرورت توجه به تولید آثار فاخر را بیش از پیش قابل‌توجه کرده است. اما فراوانی انتشار این آثار و تعدد آن نشان‌دهنده بلوغ این فعالیت‌ها نیست.

در این مقاله، با بهره‌گیری از استراتژی پژوهشی تحلیل محتوی، برای پاسخ‌گویی به این پرسش که شاخصه‌های ارزیابی آثار دفاع مقدس چیست؟ به احصاء این شاخص‌ها با تکیه بر سرگذشت‌نامه‌نویسی می‌پردازیم. به‌منظور دستیابی محقق به این هدف، مصاحبه‌ای نیمه‌ساختاریافته با خبرگان و پدیدآورندگان این عرصه انجام شد. مصاحبه‌ها نشان می‌دهد خبرگان و پدیدآورندگان عرصه سرگذشت‌نامه‌نویسی راویان را در چهار مؤلفه قالب، راویان، محتوی و کیفیت آثار صورت‌بندی می‌کنند. با انتخاب مفاهیم مشترک در این مصاحبه‌ها با روش تحلیل تم در چند مرحله، مقوله‌های مرتبط نام‌گذاری و دسته‌بندی شدند. پژوهش حاضر با در نظر گرفتن روش تحلیل محتوی (تم)، مفاهیم مشترک انتخاب و به بخشی از مصاحبه‌های خبرگان این حوزه ارجاع شد. احصاء این مفاهیم کمک می‌کند تا پدیدآورندگان و کارشناسان حوزه دفاع‌مقدس با بهره‌گیری از آنها نسب به تولید و ارزیابی آثار دفاع‌مقدس اهتمام ورزند.

کلیدواژه‌ها:

تحلیل محتوی، ادبیات پایداری، آثار دفاع‌مقدس، سرگذشت‌نامه‌نویسی.

تاریخ شفاهی، سال سوم، شماره دوم، شماره پیاپی ۶، پائیز و زمستان ۱۳۹۶، صص ۲۹۲-۳۲۵

شاخصه‌های ارزیابی آثار مکتوب دفاع مقدس

(با تکیه بر سرگذشت‌نامه نویسی)

حسین رضایی^۱ و دکتر سید مهدی خاموشی^۲

۱-۱ مقدمه

عراق ۳۱ شهریور سال ۱۳۵۹ به ایران حمله کرد و جنگی ۸ ساله را برای کشور رقم زد. در جریان این جنگ، بخش‌های زیادی از استان‌های خوزستان، ایلام، کرمانشاه و سایر نواحی مرزی به اشغال درآمد. این جنگ به مدت ۲۸۸۸ روز طول کشید و در نهایت در ۲۹ مردادماه ۱۳۶۷ با به‌اجرا گذاشتن قطعنامه ۵۹۸ سازمان ملل به‌پایان رسید. اگرچه در این تاریخ، جنگ نظامی ایران و عراق به پایان رسید اما مواجهه نسل جنگ دیده و نسل‌های بعدی با جنگ به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های سیاست‌گذاران فرهنگی مبدل شد.

بر اساس شواهد تاریخی، پس از استقرار و حضور رزمندگان در نقاط مختلف تماس و درگیری با دشمن و آغاز زندگی در جنگ و پیدایی جامعه رزمنده، اندک‌اندک «خاطره‌گویی» و «خاطره‌نویسی» به‌سان اولین نوع واکنش و ارتباط فرهنگی رزمندگان ایجاد شد و از آن پس ثبت و نگارش و انتشار آن در جراید آغاز گردید (کمری، ۱۳۹۳، ص ۵۴). در طول مدت جنگ و پس از آن، نحوه نگاه به جنگ و چگونگی انتقال تجارب و ارزش‌های جنگ به نسل‌های بعدی، دل‌مشغولی اصلی افراد و نهادهایی بود که جنگ ایران و عراق را نه یک حادثه سطحی و گذرا، بلکه آن را نقطه عطفی در تاریخ ایران و انقلاب اسلامی می‌دانند (کمری، ۱۳۹۳، ص ۶۲).

معدود سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی هستند که در تولید آثار دفاع مقدس فعالیت دارند. از منظر ارزیابی عملکرد، سازمانی عملکرد قابل‌قبول دارد که بین چشم‌انداز، استراتژی‌ها و اهدافش از یک‌سو با خروجی‌ها و تولیداتش از سوی دیگر ارتباط منطقی و متوازن وجود داشته باشد. یکی از نهادهای مأموریت‌گرا در تولید آثار دفاع مقدس، مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگ و

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران.
۲. عضو هیئت علمی و استادیار دانشگاه شهیدمطهری.

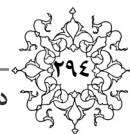
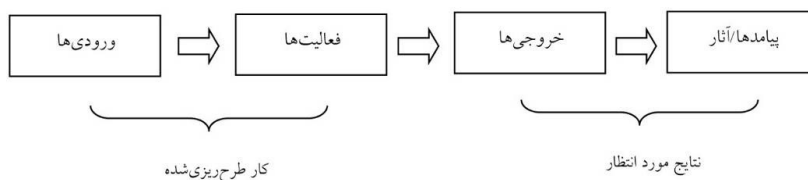
ادب پایداری حوزه هنری است. اجرای سیاست‌ها و برنامه‌ها در ابعاد و زمینه‌های مختلف ادبیات و هنر مقاومت و ادبیات انقلاب اسلامی یکی از وظایف ذاتی این مرکز در حوزه هنری به‌شمار می‌رود. مؤسسين این مرکز مطالعاتی جریان مقید و مطلق خاطره‌گویی و خاطره‌نویسی پراکنده را از سیطره اندیشه نهادهای فرهنگی نظامی بیرون آورده و تا حدودی از بایست و نبایست که پیش از این معمول بود، گامی جلوتر برده تا آزادتر به جهات گوناگون جنگ نظر کنند. این مرزشکنی طلیعه‌ای شد برای این مرکز تا بر خاطرات جبهه رفتگان و رزمندگان بسیجی، به شرح کرده‌ها و مشاهدات دیگران (ارتشی‌ها) حتی زنان، کودکان، اسیران و به‌طور خاص اسیران عراقی نیز توجه کند (کمری، ۱۳۹۳، ص ۷۲).

مقاله حاضر باهدف احصاء شاخصه‌های دقیق برای ارزیابی آثار دفاع مقدس با تکیه بر سرگذشت‌نامه (مستندنگاری جنگ) با بهره‌گیری از نظرات خبرگان این حوزه در جهت شناسایی این شاخصه‌ها برای تولید آثار فاخر دفاع مقدس و بهبود سطح محتوای و کیفی این آثار می‌پردازد.

۲-۱ ادبیات پژوهش

هدف نهایی این پژوهش ارتقای سطح تولیدات مکتوب دفاع مقدس است. برای رسیدن به این هدف ضرورت احصاء شاخصه‌های این فعالیت ضروری است. رویکرد این تحقیق، تولید آثار فاخر در سازمان می‌باشد که می‌باید بین شاخص‌های خروجی سازمان (تولیدات مکتوب) و ورودی‌های آن (راویان) ارتباط منسجمی وجود داشته باشد (شکل ۱ الگوی منطق) تا این سیستم کارایی لازم در جهت رسیدن به پیامدهای موردنظر که همان تولید آثار فاخر دفاع مقدس است داشته باشد. در این الگو، ترتیبی از طرح‌ریزی برنامه، اجرا و ارزیابی که در آن تمامی عناصری که بر تولید آثار دفاع مقدس تأثیر مثبت می‌گذارند شناسایی شده است. با این الگو می‌توانیم با سازمان‌دهی، طرح‌ریزی و تحلیل موضوع تحقیق و برنامه‌های اجرایی مربوط به آن در شرایطی که ارزیابی مبتنی بر پیامدها یا اثرات فعالیت را نیز مدنظر قرار دهد استفاده کنیم. ضمن آنکه از این الگو می‌توانیم برای توجیه برنامه‌های اجرایی و تشریح مزایا و فواید آن نیز بهره‌برداری لازم صورت گیرد.

(شکل ۱ الگوی منطق)

۳-۱ روش‌شناسی پژوهش

یکی از ویژگی‌های مطالعه علمی که هدفش حقیقت‌یابی است، استفاده از یک روش تحقیق مناسب است. انتخاب روش تحقیق مناسب به هدف‌ها، ماهیت و موضوع مورد تحقیق و امکانات اجرایی بستگی دارد و هدف از تحقیق دسترسی دقیق و آسان به پاسخ پرسش‌های تحقیق است. پژوهش حاضر پژوهشی کیفی است. برای انجام این پژوهش از روش‌شناسی تحلیل محتوی (تم) بهره گرفته شد.

۳-۱-۱ ابزار جمع‌آوری اطلاعات

یک از ابزارهای پژوهش کیفی برای جمع‌آوری اطلاعات مصاحبه است. در این تحقیق با توجه به هدف مشخص شده از ابزار مصاحبه برای جمع‌آوری اطلاعات بهره گرفته شده است. مصاحبه: بی‌شک یکی از شیوه‌های کیفی که به‌طور وسیعی در پژوهش‌های سازمانی استفاده می‌شود مصاحبه است. علت این امر چیست؟ زیرا شیوه‌ای بسیار منعطف است، تقریباً می‌تواند در هر جایی استفاده شود و توانایی ایجاد اطلاعات بسیار عمیقی دارد. (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۷۳) در این تحقیق پژوهشگر با انجام یک مصاحبه نیمه‌ساختار یافته با خبرگان و مدیران مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگ و ادب پایداری اقدام به جمع‌آوری اطلاعات برای استخراج شاخص‌های تولید آثار دفاع مقدس کرد است.

۳-۱-۲ جامعه آماری

پژوهش حاضر را کلیه خبرگان و مدیران مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگ و ادب پایداری حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی تشکیل می‌دهند. انتخاب نمونه‌های این تحقیق با روش نمونه‌گیری هدفمند انجام شده است. برای گردآوری اطلاعات موردنظر از خبرگان و متخصصین مستقر و در دسترس در این مرکز که قادر به ارائه اطلاعات هستند بهره گرفته شد.

۳-۱-۳ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش از روش تحلیل محتوی (تم^۱) برای توصیف گزاره‌های تحقیق بهره گرفته شد. تحلیل محتوای نمادهای موجود در متن ممکن است کمی یا معنایی باشد. نمادهای کمی را می‌توان به‌واسطه رایانه و نرم‌افزارهای خاص شناسایی کرد، ولی واحدهای معنایی را نمی‌توان به‌طور آشکار بیان و معرفی کرد که تم یا موضوع نام‌گذاری شده است؛ بنابراین، محقق باید کلمات خاص یا معنای کلمه را مورد ارزیابی قرار دهد. شمارش کلمات به‌صورت واحدهای کمی، کاری دشوار نیست، ولی تفسیر آن‌ها تا حدودی مشکل است؛ زیرا کلمات در زمینه گوناگون بار معنایی ویژه‌ای دارند. به همین دلیل، پژوهشگران امروزه بر کمی کردن کلمات تأکید دارند. برای کمی کردن کلمات باید فرایند زیر را پیمود:

1. theme

در نظر گرفتن زمان و مکان، برای مطالعه داده‌ها. به‌عنوان مثال، فضای لازم را باید برای یک مقاله و یا زمان لازم را برای یک سخنرانی از رادیو در نظر گرفت.

بررسی ویژگی‌ها و مشخصات ظاهری که باید جستجو شود. از این‌رو، محقق توجه خود را معطوف به تکرار ویژگی‌هایی می‌کند که در فرایند نتیجه‌گیری پژوهش تأثیرگذار است. مثلاً، به‌واسطه شمردن کلمه «قسط» در قرآن و تکرار آن با ویژگی‌ها و مشخصه‌های مختلف، به مقصود و مفهوم اصلی «قسط» از منظر قرآن دست خواهد یافت.

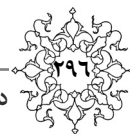
- شمردن فراوانی‌هایی که با هر مشخصه مورد نظر به کار رفته است.
- بررسی آهنگ‌ها و لحن به کار رفته در کلمات و واژه‌های محور تحلیل که بیشتر در امور باورها و عقاید به کار می‌رود، با ساختن مقیاس خاص می‌توان آن‌ها را اندازه‌گیری کرد (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰، ص ۹۸).

به‌طور کلی، تحلیل محتوایی شامل یک تحلیل نظام‌دار از متن است. متون، شامل هر نوع نوشته‌ای از قبیل کتاب، مجلات، نامه‌ها، صورت‌جلسات، نوشته‌های نامه‌های تلویزیونی، رونوشت مصاحبه و نوشته‌های میدانی است. در اغلب تحلیل‌های محتوایی نمودارهای کمی، فراوانی را با هر یک از کلمات مشخص یا موضوعاتی که در متون آمده، محاسبه می‌کند و سپس تحلیل‌های آماری را بر روی این فراوانی‌ها منتقل می‌سازند (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰، ص ۱۰۲).

۳-۱-۴ مراحل تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل محتوا

پس از اینکه داده‌ها گردآوری شد و به‌صورت نوشتاری تنظیم شد، باید به تحلیل آن‌ها پرداخت. برای این منظور گام‌هایی به شرح زیر برداشته می‌شود (بازرگان، ۱۳۹۱، ص ۳۷)

- مرور متن نوشتاری داده‌ها، کسب احساس کلی نسبت به آن‌ها و تعیین چگونگی بخش‌بندی متن نوشتاری.
- انتخاب بخش‌هایی از متن نوشتاری داده‌ها مانند عبارت یا جمله و شماره‌گذاری آن‌ها به‌صورت اطلاعات کدگذاری شده.
- مرور کدهای تدوین‌شده و ادغام آن‌ها به‌صورت دسته‌های عمده‌تر اطلاعات.
- کاهش دسته‌ها، حذف دسته‌های تکراری و ادغام دسته‌های کوچک‌تر در دسته‌های عمده‌تر به حدود ۲۰ دسته (مقوله).
- تبدیل دسته کدها (مقوله) به ۵ تا ۷ موضوع.
- انتخاب کدهایی (مقوله‌هایی) به‌عنوان موضوع بحث و مشخص کردن بقیه مقوله‌ها برای توصیف آن‌ها در گزارش تحقیق (شکل ۲ گام‌های تحلیل تم).

(شکل ۲ گام‌های تحلیل تم)

۳-۲ معیارهای روایی پژوهش

برای بررسی روایی این پژوهش کیفی از معیار قابلیت اعتبار بهره گرفته شده است. در این پژوهش برای سنجش قابلیت اعتبار از استراتژی‌های هشت‌گانه کرسول^۱ و میلر^۲ (۲۰۰۰) بهره گرفته شد. این دو دانشمند، هشت استراتژی ارزیابی روایی برای پژوهش‌های کیفی ارائه داده‌اند و توصیه می‌کنند که پژوهشگر کیفی حداقل دو استراتژی را در پژوهش خود به کار گیرد.

در این پژوهش برای بررسی روایی سه استراتژی بررسی خبرگان، بررسی مشارکت‌کنندگان و ممیزی خارجی به کار گرفته شد. به این ترتیب که با یکی از دانشجویان دکترا مراحل انجام تحقیق و یافته‌ها مرور شد و شناسایی عوامل تأثیرگذار به سؤال‌ها که وی در مورد روش‌ها، معانی و تفاسیر موجود در پژوهش مطرح کرد، پاسخ داده شد؛ همچنین پژوهشگر داده‌های گردآوری شده، تحلیل‌ها، تفاسیر و نتیجه‌گیری‌ها را به مشارکت‌کنندگان ارائه داد و از آن‌ها خواست تا در مورد صحت و اعتبار آن قضاوت کنند و در نهایت یک پژوهشگر حوزه ادبیات پایداری که در زمینه تحقیق صاحب‌نظر بود، پژوهش را مورد بررسی قرارداد.

۴-۱ یافته‌های پژوهش

مطالعات پژوهشگر نشان می‌داد برای استخراج شاخص‌های مورد نظر برای ارزیابی آثار مکتوب دفاع مقدس می‌باید با خبرگان این حوزه مصاحبه‌ای نیمه‌ساختاریافته انجام شود.

با توجه به نقش مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگ و ادب پایداری حوزه هنری در تولید آثار فاخر دفاع مقدس، با خبرگان این مرکز که نقش اصلی و هدایتگر در تولید این آثار دارند، مصاحبه‌ای انجام شد. نتایج این مصاحبه‌ها با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوی (تم) در چهار بخش شامل:

- قالب آثار (جدول شماره ۱).

1. Creswell

2. Miller

- راویان آثار (جدول شماره ۲).
 - محتوی آثار (جدول شماره ۳).
 - کیفیت آثار (جدول شماره ۴).
- در مجموع ۴۳ تم و ۱۰ مقوله برای ارزیابی آثار مکتوب دفاع مقدس استخراج گردید.

۴-۲ قالب آثار

۴-۲-۱ سرگذشت‌نامه (مستندنگاری)

سرگذشت‌نامه یا مستندنگاری یکی از مقوله‌های مورد توجه در تولید آثار دفاع مقدس است که مفاهیم مختلف ذیل آن قابل تعریف است. این مفاهیم نوع قالب آثار را در انواع مختلف تشکیل می‌دهند.

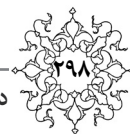
جدول شماره ۱ قالب آثار

تم	مقوله
خاطره	سرگذشت‌نامه (مستندنگاری)
زندگی‌نامه	
گزارش و سفرنامه	
نامه و وصیت‌نامه	

۴-۲-۱-۱ خاطره

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله مستند نگاری، پرداختن به مفهوم خاطره است. خاطره شکلی از نوشتار است که نویسنده در آن، خاطرات خود و یا دیگری را در قالب متونی که صحنه‌ها و یا وقایع واقعی که در زندگی روی داده و در آن‌ها نقش داشته یا شاهدشان بوده است، با نثری روان، جذاب و خواندنی تنظیم و تدوین می‌کند. در این پژوهش خاطرات دفاع مقدس مورد بحث قرار دارد که برخی از رزمندگان حوادث مهم زندگی خود در دفاعی که در مقابل دشمن حضور داشته و یا نقشی را ایفا کرده است برای استفاده مخاطبان و کسانی که جنگ را ندیده‌اند به ثبت این وقایع با محوریت خود رزمنده به رشته تحریر درآورده و یا خاطرات خود را بیان می‌کنند تا توسط دیگری به نگارش دربیاید.

ما خاطره‌گفته داریم خاطره‌نویسته داریم. خاطره‌گفته، خاطره‌ای است که گفته می‌شود. خاطره‌نویسته شرح حالی است که توسط صاحب خاطره نوشته می‌شود. خاطره‌نویسته دو گونه است خاطره پرسیده مکتوب‌شده و خاطره‌ای که نوشته می‌شود. من به این نوع خاطره خاطره‌نگاشته

می‌گوییم. اما اگر کسی خاطره دیگری را گرفت و نوشت من به آن خاطره‌نویس می‌گوییم. پس ما یک خاطره نگاشته داریم که نویسنده و صاحب آن، شخص خاطره‌نگار است؛ یک کس دیگری خاطره دیگری را می‌نویسد که من به او خاطره‌نویس می‌گوییم (کمری رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۲).

۴-۲-۱ زندگی‌نامه

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله مستندنگاری، پرداختن به مفهوم زندگی‌نامه است. در این مفهوم به شرح حال، حسب حال، سرگذشت، گزارش احوال شخصیت‌ها و بزرگانی از دفاع مقدس می‌پردازد. کتاب‌ها و مقالاتی زیادی در بزرگداشت شخصیت‌های مذهبی، ادبی، علمی و امثال آن نوشته می‌شود که مشتمل بر شرح احوال و سال‌شمار رخدادهای عمر این شخصیت‌هاست همراه با مجموعه مقالاتی که برخی از نویسندگان به یاد آنان در زمینه موضوعات گوناگون می‌نویسند. در اینجا به سرداران دفاع مقدس می‌پردازیم که نقشی تأسیسی و یا فرماندهی در عملیات گوناگون را برعهده داشته است.

خاطره داریم که بیشتر تمرکز دارد بر کرد و کار و اندیشه شخص نویسنده که به سرگذشت یا زندگی‌نامه شخصی نزدیک می‌شود. خاطره داریم که ترکیب این دو است یعنی مشاهدات بیرونی، شرح حال شخصی، پس این هم یک نوع دیگر تقسیم‌بندی است اینها انواع یا شکل‌های تقسیم‌بندی خاطرات است (کمری؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۲).

۴-۲-۳ گزارش یا سفرنامه

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله مستندنگاری، پرداختن به مفهوم گزارش یا سفرنامه است. مفهوم گزارش یا سفرنامه نوعی از سبک‌های تحریری روزنامه‌نگاری است که ویژگی‌ها ایجاز و کوتاهی در متن را باید دارا باشد، هرچند که گزارش بیشتر کاربرد مطبوعاتی دارد و تا چند شماره به چاپ می‌رسد، در اینجا نویسنده گزارش یا سفرنامه یک نگرش خبری در سفر و در نتیجه نگارش گزارش از سفر است. گزارش از سفر هرچند که شرح سفر است و گزارش دیدنی‌ها، شنیدنی‌ها و نکات برجسته و گاه عجیب و شرح وقایع و حوادث به وقوع پیوسته در جنگ است. در واقع ترکیبی از گزارش‌های خبری و گزارش از مکان است که با توصیف و تشریح حوادث مختلف دفاع مقدس شکل می‌گیرد.

فخرزاده: ما یک سری یادداشت‌ها داشتیم که بعضاً فرماندهان و مسئولین بخش‌های مختلف حتی مبلغین ما می‌رفتن یادداشت‌هایی رو که اینها به‌عنوان گزارش کار بودند را تنظیم می‌کردند که بعداً از آن یادداشت‌ها گزارش تهیه می‌کرد. یک سری یادداشت‌ها بوده که اصلاً روایان جنگ به‌عنوان موظفی‌شان رفتن درواقع در زمان جنگ انجام دادند. اینها لزوماً خاطره نیست بلکه گزارش سفر و مأموریت است. ممکنه این گزارش از دیگرانی که براشون نقل کردند نیز باشد (فخر زاده؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۵).

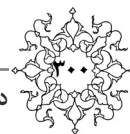
۴-۲-۱-۴ نامه و وصیت‌نامه

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله مستندنگاری، توجه به مفهوم نامه و وصیت‌نامه است. نامه و وصیت‌نامه در واقع اسناد مکتوب شخصی هستند که رزمندگان در طول دفاع مقدس آن‌ها را نوشتند. از این‌رو، استخراج مفاهیم به‌کاررفته در اسناد به‌جامانده از رزمندگان می‌تواند به‌صورت علمی و در حد امکان بدون ورود سلیقه شخصی، انعکاس‌دهنده انگیزه رزمندگان برای جنگیدن و نگرش آن‌ها به جنگ، مرگ و مقاومت باشد. متونی که به‌دست فرماندهان و رزمندگان و اسیران جنگی به‌عنوان وصیت‌نامه، نامه و شبیه آن نوشته می‌شود، می‌تواند نشان دهد که رزمندگان بدون در نظر گرفتن ظواهر رسمی، چه حکمت معنوی داشتند؟ در جنگ عراق علیه ایران بیش از ده میلیون نامه مکاتبه شده است. این حجم از مکاتبه صورت‌گرفته توسط اسیران ایرانی در اردوگاه‌های عراقی در شرایطی بوده که قلم و کاغذ، لوازم ممنوعه در آن مکان بوده است.

نامه‌های جنگ -مکاتباتی است که خانواده‌ها با بچه‌هاشون انجام می‌دادند. خود این نامه‌نگاری‌ها هم در حوزه روایت‌هایی است که می‌تواند حال و هوای آن زمان را مشخص کند. بخشی از این نامه‌ها خود وصیت‌نامه‌هایی است که می‌تواند به‌عنوان یکی از متون روایتی باشد که از حال و هوا و فکر و اندیشه بچه‌هایی که در حال جنگیدن هستند حکایت می‌کند. آن‌ها هم به‌عنوان روایتی از جنگ روایتی از نوع فکر بچه‌های جنگ می‌تواند ثبت و ضبط شود (میرکاظمی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۴).

۴-۳-۳ راویان آثار

پژوهشگر با در نظر گرفتن مقوله‌ها و مفاهیم مشخص شده در قالب آثار می‌بایست جامعه هدف مورد اشاره را نیز شناسایی کند. مصاحبه‌های صورت‌گرفته با خبرگان این حوزه نشان می‌دهد رویکرد قالب آثار دفاع مقدس تنها برای نمایش ابعاد انسانی دفاع مقدس پایه‌ریزی و مشخص شده است. مصاحبه‌های دریافت شده و تأکید خبرگان و مدیران برای پرداختن به مفاهیم ارتشی، سپاهی، بسیجی در مقوله فرماندهان و رزمندگان، پرداختن به مفاهیم آزادگان ایرانی و اسیران عراقی در مقوله آزادگان و اسیران، پرداختن به مفاهیم زنان، خانواده شهدا و رزمندگان، دوستان و هم‌زمان شهدا و رزمندگان و اصناف (بازاری، پزشکان، پرستاران و ...) در مقوله جنگ‌دیدگان استخراج شده که مشخص است که جامعه هدف برای پرداختن به ابعاد انسانی راویان آثار این پژوهش را در جهت نهایی‌سازی اهداف خود داشته است.

جدول شماره ۲ راویان آثار

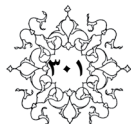
مفاهیم	مقوله
ارتشی	فرماندهان و رزمندگان
سپاهی	
بسیجی	
اسیران ایرانی	اسیران جنگی
اسیران عراقی	
زنان	جنگ دیدگان
خانواده شهدا و رزمندگان	
دوستان و هم‌زمان شهدا و رزمندگان	
اصناف (بازاری، پزشکان، پرستاران و ...)	

۴-۳-۱ فرماندهان و رزمندگان

۴-۳-۱-۱ ارتشی‌ها

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله فرماندهان و رزمندگان، پرداختن به مفهوم ارتشی است. پژوهشگر در انتخاب این مفهوم ضمن در نظر گرفتن سازمان رزم به نام ارتش جمهوری اسلامی ایران که به‌عنوان یک ارگان نظامی فعال در طول ۸ سال جنگ تحمیلی عراق علیه ایران بود، این سازمان رزم که پس از پیروزی انقلاب اسلامی به دلیل اعدام و فرار برخی از عوامل رژیم سابق تغییراتی را شاهد بود. با این حال با وجود نیروهای انقلابی حاضر در این سازمان رزم با شروع جنگ تحمیلی این افراد رشادت‌های را در دفاع از میهن به نمایش گذاشتند. رزمندگان و فرماندهان ارتشی در بیان خاطرات خود از حقایق و واقعیت‌های تاریخی دفاع مقدس نقل‌هایی دارند. روایت خاطرات فرماندهان و رزمندگان ارتشی از جنگ نمایش یک جنگ کلاسیک سازمان‌یافته و منظم مطابق اصول بین‌المللی است که ارتباط منسجم در رده‌های مختلف نظامی و دفاع را در ابعاد انسانی خود نمایش می‌دهند.

آنچه ذیل خاطرات جنگ ایران و عراق می‌گنجد شامل خاطرات آن کسانی هم که از جنگ فرار کردند هم می‌شود. آن‌هایی که این جنگ اذیت و مصائبی برایشان داشته را نوشتند خیلی چیزهای دیگر و خیلی چیزهای دیگر ما از تمام اینها به بخشی از آن‌ها توجه داشتیم ... اقبال به خاطرات ارتشی‌ها همه اقبالی است که اخیراً رخ داده (کمری؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۲).

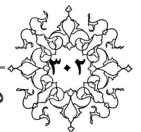

۴-۳-۱-۲ سپاهی‌ها

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله فرماندهان و رزمندگان، توجه به مفهوم سپاهی است. در این مفهوم منظور فرماندهان و رزمندگان سازمان رزم به نام سپاه پاسداران انقلاب اسلامی است. این نیروهایی مردمی انقلابی پس از پیروزی انقلاب اسلامی در قالب سپاه پاسداران انقلاب اسلامی برای پاسداری از انقلاب تشکیل شد. فرماندهان و رزمندگان مستقر در این سازمان رزم که نقشی اصلی در مقاومت و پیروزی‌ها در جنگ داشتند، خاطراتی را برای بیان کنند. روایت انسانی روایان این سازمان رزم ناب و منحصربه‌فرد است. خاطراتی بکر و شیرین که باید ثبت و ضبط شود. بیشتر رزمندگان داوطلب اعزامی به جبهه در این سازمان رزم سازمان‌دهی می‌شدند. بیشتر استان‌ها برای سازمان‌دهی نیروهای انقلابی لشگری را تأسیس کرده بودند ضمن انجام آموزش‌ها لازم برای آشنایی با شرایط دفاع چریکی و مقاومت‌های گروه‌های مردمی، فضای معنوی حاکم بر رفتار و ... که پس از پیروزی انقلاب اسلامی در میان مردم حاکم شده بود را به تفکیک استان سازمان‌دهی و رزمندگان اعزامی به مناطق جنگی در این سازمان رزم را جانمایی کنند. سپاه یک تشکیلی است که ابتدا به‌عنوان یک تشکل خودانگیخته کاملاً انقلابی و فداکارانه پای به میدان می‌ذاره و این لباس را به تن می‌پوشد. این تشکیلات ذره‌ذره تبدیل به یک شبه ارتش می‌شه، درجه، کادر، حکم پیدا می‌کنه. (کمری؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۲).

۴-۳-۱-۳ بسیجی‌ها

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله فرماندهان و رزمندگان، پرداختن به مفهوم بسیجی‌ها است. در این مفهوم منظور رزمندگان مردمی هستند که در قالب سازمان رزم بسیج سازمان‌دهی شده‌اند. بیشتر این نیروهای اعزامی در گردان‌های تشکیل شده است. استان‌های کشور به فراخور توان نسبت به تشکیل لشگری در سپاه پاسداران انقلاب اسلامی سازمان‌دهی و تشکیل می‌دادند تا نیروهای داوطلب و پاسدار را سازمان‌دهی کنند. خاطرات این روایان به‌اندازه خاطرات فرماندهان، ناب و منحصربه‌فرد است. خاطراتی از جنس مقاومت، بکر و شیرین که سبک زندگی رزم و خود را در فضای معنوی حاکم بیان می‌کنند. بیشتر نیروهای اعزامی از طریق این سازمان رزم کاملاً داوطلبانه و از میان جوانانی بودند که به‌دلیل شرایط خود امکان حضور در سربازی را نداشته و یا پس از امتحانات درسی و یا فراغت در کار درخواست اعزام می‌دادند. نوع آموزش‌ها نظامی و فضای معنوی بر رفتار و همچنین شرایط دفاعی نامنظم و چریکی آنان برای ایجاد مقاومت‌های گروه‌های مردمی که از طریق استان‌ها صورت می‌گرفت و بیشتر آنان در لشگرهای استان خودسازمان‌دهی و به مناطق جنگی اعزام می‌شدند. رزمندگان این سازمان رزم در طول جنگ تحمیلی بیشترین شهدا را تقدیم انقلاب کردند.

خاطرات جنگ ایران و عراق عمدتاً به بچه‌های بسیجی که با اعتقادات خودشون بالرش‌های خودشون رفتند جنگیدند نیز می‌شود ... در تعدد و تنوع، جبهه‌روندگان بسیجی‌ها بیشتر بودند (کمری؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۲).

۴-۳-۲ اسیران جنگی

۴-۳-۱ اسیران ایرانی

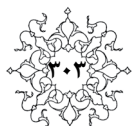
در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله اسیران جنگی، پرداختن به مفهوم اسیران ایرانی است. آزادگان صفتی است که به اسیران ایرانی در اردوگاه‌های عراق که طی جنگ اسیر شده‌اند اطلاق شد. در میان خاطرات زیادی که حال و هوای دفاع مقدس را زنده می‌کنند، روایت آزادگان ایرانی که در زندان‌ها و اردوگاه‌های عراق را دیده‌اند شنیدنی و خواندنی است. روایتی از حال و روز اسرای ایرانی در دوران سخت اسارت که با امید و مقاومت همراه بود. پس از پذیرش قطعنامه و پایان یافتن جنگ تحمیلی دولت‌های ایران و عراق طی موافقت‌نامه‌ای تبادل اسرای جنگی را برنامه‌ریزی و اجرا کردند. پس از ورود اسرای ایرانی به‌خاطر مقاومت‌ها و شرایط سختی که در اردوگاه‌های اسارت داشتند صفت آزادگان برای این گروه از رزمندگان انتخاب شد.

خاطرات آزادگان، یعنی اسیران جنگی ایران الان از دو بخش تشکیل شده: بخش اول جنگ ایران هست، بخش دوم وقتی به اسارت درمی‌آید. در واقع کتاب دوم، وقتی به اردوگاه‌های نگهداری از اسیران جنگی می‌رود، آنجا هم یک میدان جنگ است. منتها آنجا سلاحش رفتار و گفتارش هست (سرهنگی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۱).

۴-۳-۲ اسیران عراقی

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله آزادگان و اسیران، پرداختن به مفهوم اسیران عراقی است. گرچه خاطرات اسیران ایرانی گویای رفتار ناشایست زندانبانان و شرایط سخت اردوگاه‌های اسرای ایرانی در عراق است اما سربازان عراقی که در جنگ توسط سربازان کشورمان اسیر شدند رفتار متفاوتی را تجربه کردند. آنان به‌هیچ‌عنوان این تصور را نمی‌کردند که امام خمینی درباره‌ی خوش‌رفتاری با اسرای جنگی آن‌ها را «میهمان» ایران بخواند و رفتاری اسلامی را پیش روی زندانبان‌های آنان قرار دهد. زندانبان‌های اردوگاه‌های اسرای عراقی ضمن خوش‌رفتاری با آنان باعث شد حدود ۱۵ درصد از مجموعه اسرا، حاضر به بازگشت به کشور خود نشوند که برخی از آنان در رده‌های مختلف نظامی در زمان حکومت صدام و برخی نیز پس از اعدام صدام به بیان خاطرات خود از جنگ پرداختند.

جنگ تمام شد، می‌گوئیم خاطرات اسیرهای عراقی، شما می‌گوئید فریم فیلم نداریم، اینها فردا

پس فردا می‌روند، چه جوری می‌شود ادبیات اینها را جمع کنیم؟ اسیران خودمان برگردند هر کدام یک کتابند. می‌بایست روایت‌های اسیران عراقی نیز جمع‌آوری شود (سرهنگی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۱).

۴-۳-۳ جنگ دیدگان

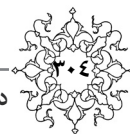
۴-۳-۳-۱ زنان

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله جنگ‌دیدگان، پرداختن به مفهوم زنان است. زنان چون مردان اسلحه بر دوش گرفته و به مقابله با دشمن شتافتند و در این راه شهید، زخمی، آواره و اسیر شدند. برای نمایاندن چهره زن در سال‌های دفاع مقدس آیینی‌ای شفاف‌تر از خاطرات آنان وجود ندارد، خاطراتی که تاریخ این مرزوبوم را تعیین می‌کند به آن‌ها شکل می‌دهد و روح می‌بخشد. در سال‌های اخیر گام‌هایی در جهت کامل کردن تصویر زن در هشت سال دفاع مقدس برداشته شده اما هنوز در آغاز این راه هستند و آنچه تاکنون انجام‌شده سایه‌های مبهمی از حضور چشمگیر زنان در طول مدت دفاع مقدس در جایگاه خود بوده است.

سرهنگی: اول این مردها بودند که آمدن خاطراتشان رو گفتند. در سال‌های بعد بود که ما احساس کردیم خانواده و زن جاش چقدر خالی است. بعد از آن شروع شد رفتن به طرف جمع‌آوری خاطرات خانم‌ها، گفتن از خانم‌ها و نقش‌آفرینی که در خرمشهر تا گیلان غرب داشتند آن جنگ ما از شمایل مذکور بودن خارج شده و خانم‌ها اون رو تکمیل کردن، نقشی که ممکنه یک زن توی خانواده در دوری از فرزندش و بعد با شهادتش داشته بگیر تا کسانی که تبر دست گرفتند و رو در روی دشمن ایستادن جنگ تمام شده، می‌گوییم خاطرات اسیرهای عراقی، شما می‌گویید فریم فیلم نداریم، این‌ها فردا پس فردا می‌روند، چه جوری می‌شود ادبیات این‌ها را جمع کنیم؟ اسیران خودمان برگردند هر کدام یک کتابند. می‌بایست روایت‌های اسیران عراقی نیز جمع‌آوری شود. (سرهنگی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۱).

۴-۳-۳-۲ خانواده شهدا، رزمندگان و جانبازان

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله جنگ‌دیدگان، پرداختن به مفهوم خانواده شهدا و رزمندگان است. روایت خانواده‌های شهدا، رزمندگان و فرماندهان تکمیل‌کننده سیر تربیتی آنان توسط خانواده برای تربیت فرزند برومند که جان و جسم خود را برای اسلام و انقلاب فدا کرده است اهمیت فراوانی دارد. چرا که نمی‌توانیم بگوئیم حالات روحانی شهدا و رشادت‌های رزمندگان و فرماندهان تنها تقوای فردی بوده و قطعاً سیر تربیتی این بزرگواران بسیار مهم است. هر خاطره‌ای نگاشته شود، خاطره هر مرد و زنی در یک محله و یک خانواده شهید و رزمنده حتی

اگر مورد استفاده قرار بگیرد یا نگیرد، مجموع این خاطرات می‌تواند به شناخت کل آن منطقه منتهی شود و اهمیت داره این جنس خاطرات در ساختار کتاب (قاسمی‌پور؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۸).

۴-۳-۳-۳-۳-۴ دوستان و هم‌زمان شهدا و رزمندگان

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله جنگ‌دیدگان، پرداختن به مفهوم دوستان و هم‌زمان شهدا و رزمندگان است. خاطرات دوستان و هم‌زمان شهدا و رزمندگان در تکمیل اطلاع دقیق از شناخت فردی فرد، روحیات و عقایدش نسبت به جنگ و انقلاب، رفتارهای حماسی در جنگ و دیگر موضوعاتی که بتواند ابعاد مختلف شخصیت فردی و سازمانی شهید و رزمنده را ترسیم و روشن کند اهمیت دارد. همچنین با هم‌پوشانی روایت‌ها توسط این عزیزان استاد به متن خاطرات بیشتر خواهد شد.

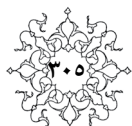
صمدزاده: پرداختن به خاطرات دوستان و هم‌زمان رزمنده و شهید کمک می‌کند تا ضمن هم‌پوشانی خاطرات دفاع مقدس، استاد به متن خاطره را نیز، در وقوع حادثه بالا ببریم (صمدزاده؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۷).

۴-۳-۳-۴ اصناف (بازاریان، پزشکان، پرستاران و ...)

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله جنگ‌دیدگان، پرداختن به مفهوم اصناف (بازاریان، پزشکان، پرستاران و ...) است. اگر خاطرات حضور رزمندگان در دوران دفاع مقدس را مرور کنیم به خوبی می‌توان به جایگاه و اهمیت حضور اصناف، بازاری، پزشک و پرستار در پیشتازی برای دفاع از انقلاب و دوران جنگ تحمیلی پی برد. به طوری که در سال‌های دفاع مقدس در کنار دلاور مردی رزمندگان این اصناف بودند که به خوبی حرکت‌های انقلابی را در پشتیبانی از رزمندگان اسلام در پشت جبهه و خط مقدم جبهه همراهی می‌کردند. به همین خاطر ثبت و ضبط خاطرات این قشر از جامعه برای گسترش و معرفی فرهنگ انقلابی و روحیه جهادی در جامعه ضروری است. در این مجموعه ما نشستیم هرکی خاطره دارد بیاره، به نظر من وقت آن رسیده داد بزنیم، اعلامیه بزنیم، بگیریم آقا و خانم ما می‌خواهیم خاطرات پرستارها رو بگیریم؛ بیارید ما می‌خواهیم خاطرات بناها رو بگیریم؛ ما می‌خواهیم خاطرات جهاد سازندگی رو بگیریم؛ ما می‌خواهیم خاطرات عملیات‌ها رو بگیریم؛ ما باید بریم سراغشان (سرهنگی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۶).

۴-۴-۴ محتوی آثار

پژوهشگر با در نظر گرفتن مفاهیم استخراج‌شده در مقوله‌های فرماندهان و رزمندگان، آزادگان و اسیران و جنگ‌دیدگان در مصاحبه‌های صورت گرفته ضرورت پرداختن به مفاهیم سبک زندگی

راویان، رفتار و کردار راویان از صحنه جنگ، تجزیه و تحلیل راوی از وقایع، دشمن شناسی و نمایش رفتار دشمن، توجه به اسطوره‌های جنگ در مقوله توجه به نقش آفرینان جنگ و همچنین انتخاب مفاهیم توجه به ارزش وطن دوستی، توجه به وجهه مردمی جنگ، اهمیت رویکرد امیدبخش، توجه به ارزش‌های دینی و توجه به ارزش‌های انقلابی در مقوله توجه به ارزش‌ها را شاخصی استاندارد برای جمع‌آوری اطلاعات مربوط به تولید آثار مکتوب دفاع مقدس از میان مصاحبه‌های صورت گرفته استخراج کرد. دقت در شناخت این مفاهیم کمک می‌کند تا راوی و یا مصاحبه‌گر در حین بیان خاطرات خود به مفاهیم مختلف دقت داشته و نسبت به دریافت خاطرات اهتمام بورزد.

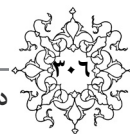
جدول شماره ۳ محتوی آثار

مفاهیم	مقوله
سبک زندگی راویان	توجه به نقش آفرینان جنگ
رفتار و کردار راویان در صحنه جنگ	
توجه به تجزیه و تحلیل راوی از وقایع	
دشمن شناسی و نمایش رفتار دشمن	
توجه به اسطوره‌های جنگ	
توجه به ارزش وطن دوستی	توجه به ارزش‌ها
توجه به وجهه مردمی جنگ	
توجه به رویکرد امیدبخشی	
توجه به ارزش‌ها دینی و مذهبی	
توجه به ارزش‌های انقلابی	

۴-۱-۴ توجه به نقش آفرینان

۴-۱-۴-۱ سبک زندگی راویان

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله توجه به نقش آفرینان جنگ، توجه به مفهوم سبک زندگی راویان است. این مفهوم از این حیث دارای اهمیت است که یک انسان، چگونه جانس یا حداقل بخشی از سلامتی، روح و روانش یا بخشی از ساعات زندگی‌اش را تقدیم انقلاب و اسلام کرده است. با بررسی زندگی شهدا و رزمندگان متوجه خواهیم شد که می‌توان بحث جدیدی در سبک زندگی کشف کرد. چگونه یک رزمنده عادات غذایی‌اش را برای خوشحالی مادرش تغییر

می‌دهد و حتی این شهید به خواسته مادرش از جبهه بازگشت. حضور رزمندگان در فعالیت‌های عام‌المنفعه که برای فرد سود شخصی ندارد اما برای جمع منفعت به همراه است. استفاده از هر فرصتی برای بهترین خدمت خلاقانه و حضور در جمع دوستان باصلاحیت اخلاقی و رفتاری یکی دیگر از ویژگی‌های است که در سبک زندگی شهدا و رزمندگان قابل مشاهده است. اگر فضای رفاقتی سالم برقرار نبود شاید عملیاتی هم صورت نمی‌گرفت، برخی از شهدا آن قدر حساس بودند که دوستان خود را از جمع حاضران در دعای کمیل انتخاب می‌کردند. اصلاً این‌طور نیست که تمام شهدا و رزمندگان اهل نماز شب بوده باشند، ما نمی‌خواهیم قدیس‌سازی کنیم برای مدافعان کشور در طول جنگ ۸ ساله. نمایش سبک زندگی اینان در خاطرات‌شان برای الگوسازی بخشی از روایت‌های دفاع مقدس می‌تواند باشد.

سبک زندگی در کتاب‌های ما است. مرکز مطالعات بدون اینکه شعار بده داره این کار رو می‌کنه داره بدین شکل به خاطرات توجه می‌شود که این فرمانده با همسرش دارد چه جوری رفتار می‌کند، با دخترش داره می‌رود گلاب میاره، آب میاره، توش چند تا پر گل محمدی می‌ریزد، این کارها الان میشه [یا] همیشه سبک زندگی، یعنی همین اما بدون اینکه شعار بده این کار توسط مرکز در خاطرات رزمندگان آورده می‌شود (سرهنگی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۸۱).

۴-۱-۲ رفتار و کردار روایان در صحنه جنگ

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله توجه به نقش آفرینان جنگ، توجه به مفهوم رفتار و کردار روایان در صحنه جنگ است. حمل سلاح دیگران در حال دویدن، برداشتن وسایل اضافی و در مقصد توزیع کردن آن‌ها بین بچه‌ها، مواظبت کردن از کوچک‌ترها، رسیدگی به بیماران و مجروحین. فعالیت‌هایی چون چادرزدن، سنگر ساختن، احداث حمام گردان، صاف کردن زمین ورزش دوستان. در جبهه معروف بود که اگر غذای یک نفر را برای ده نفر می‌آوردند باز هم ولو به اندازه یک لقمه دست‌نخورده باقی می‌ماند. رزمنده‌ها و فرماندهان به بهانه‌های مختلف مثل شکم‌درد، بی‌اشتهایی و مانند آن از خوردن امتناع می‌کردند. فضای جبهه به پرورش افراد می‌پرداخت به طوری که در فعالیت‌های جمعی کسانی پیش‌مرگ داوطلب بودند که راحت موقع پذیرایی، از آخر اول بودند یعنی همه را در گرفتن غذا، میوه، تنقلات و جای خواب بر خود مقدم می‌دانستند افرادی بودند که می‌نشستند و نوار فشنگ زنگ‌زده‌ای را با نفت یا گازوئیل تمیز می‌کردند و بعد آن را به تسلیحات تحویل می‌دادند. وسایل مستهلک و از رده خارج، کم‌وکاستی‌های تدارکاتی را در فرصت بین دو عملیات نیروهای باذوق آن‌ها را با سرهم کردن وسایل مختلف، وسیله مورد نظر را جور می‌کنند مثل درست کردن حمام، بازیافت پوک‌ها برای استفاده‌های مختلف، ساختن دیگ آبگرمکن و ... مانند آن، که می‌توان این رفتارها را به شکل‌های گوناگون در خاطرات رزمندگان آورد.

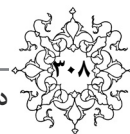

ما زندگی این رزمنده را می‌خواهیم، بخشی از این زندگی، جنگ بوده، رفته جنگیده، اگر متمرکز باشی بر سال‌های جنگش، به همان اندازه که خاک‌ریز اهمیت داره، پشت جبهه‌اش مهم است، از جراحی‌اش نمی‌شود یک خط گزارش شود و پنجاه روز بستری بودم خوب شدم و دوباره رفتم. اون پنجاه روز باید روایت بشه یعنی ما درمان رزمنده‌هامون هم برامون مهمه که چه‌طوری درمان شده و مرخصی‌هاش مهمه، معیشت خانواده‌اش در غیابش مهمه، رنجی که بر همسرش رفته در اسارت، در شهادت، در مجروحیت، در دوره اقامت در منطقه جنگی هم جزء درواقع موضوعات هست؛ نمی‌شود محدود بشیم به آن گزارش رزمندگی جنگ تا روایت بکنه. اما پشت جنگ، بین جنگ و حواشی جنگ و مانند آن هم مهم است (فخرزاده؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۵).

۴-۱-۳ دشمن‌شناسی و نمایش رفتار دشمن

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله توجه به نقش‌آفرینان جنگ، توجه به مفهوم دشمن‌شناسی و نمایش رفتار دشمن است. این مفهوم که در خاطرات رزمندگان دفاع مقدس با تحلیل خاصی از عملکرد دشمن به نمایش رفتار دشمن در قالب دشمن‌شناسی می‌پردازد. دشمنی که در اینجا مدنظر است از نگاه رزمنده دشمن روبرویی است نه آن دشمنی که در بغداد نشسته و دشمنی می‌کند. این دشمن‌شناسی برمی‌گردد به عملکرد نیروهای ایرانی در برابر آن‌ها. به‌طور مثال نیروهای عراقی چه رفتاری با ایرانی‌ها دارند هرکدام از این سربازان با یک انسانی روبرو هستند در لباس دشمن. رفتار و عملکرد رزمنده با دشمن با رفتار و عملکرد سرباز عراقی با دشمن خود فرق داشت. در خاطرات هم می‌شود این را استخراج کرد. دشمن درواقع رفتاری را با ما می‌کند بدون درنظرگرفتن ارزش‌های انسانی، رفتاری می‌کند در کمال قساوت و دشمنی؛ اما دشمنی ما با آن‌ها بر اساس آموزه‌های دینی ما است یعنی یک جنگی اتفاق افتاده و دشمن تا زمانی که روبروی ما است، دشمن است. زمانی که اسیر شود آن حالت دشمنی فرق می‌کند و فرمان امام خمینی در قبال اسیران عراقی که فرمودند اینان میهمان ما هستند صورت می‌گیرد. در عکس‌های به‌جامانده از صحنه‌های دفاع مقدس تصویری را نمی‌توان پیدا کرد که سرباز عراقی در همان لحظه دستگیری ایرانیان، آب به اسیرشان بدهد؛ اما ایرانی‌ها هرلحظه که اسیری عراقی را گرفته‌اند اولین کاری که کردند سیراب کردن آن‌ها بود.

ما از یک منظر دیگر چهره دشمن را می‌بینیم، چهره رفتاری و گفتاری دشمن را می‌بینیم و تقریباً شناختمان تا حدودی از دشمنی که پشت میدان‌های نبرد با او می‌جنگیدیم حُب یک شناختی داشتیم، وقتی در اردوگاه می‌رویم و اینها نیروهای نگهدارنده ما می‌شوند، باز یک شکل دیگر اینها را می‌شناسیم (سرهنگی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۱).

۴-۱-۴-۴ توجه به اسطوره‌های جنگ

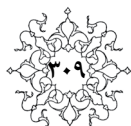
در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله توجه به نقش آفرینان جنگ، توجه و پرداختن به مفهوم اسطوره‌های جنگ است. آن چیزی که از مفهوم اسطوره برمی‌آید، تبعیت رزمندگان از الگوها و اسطوره‌های ما در اساطیر ملی و دینی ایرانی ما است. اسطوره‌های ما الزاماً فرمانده نبوده‌اند، شاید باید گفت، اسطوره کسی است که باید به دل دشمن بزند و ده‌ها نفر را در آن واحد از بین ببرد. نه اسطوره‌های جنگ ما اسطوره‌هایی از جنس خود رزمندگان بودند. آن‌ها در جایگاه خودشان و در قبال قراردادن جان خود از خودگذشتگی‌هایی را برای هم‌زمان‌شان رقم زدند. اسطوره الزاماً نشانه‌های جوان، مرد و زن، شجاع، ترس، تیر نخوردن و روئین‌تن بودن را نداشتند. آن‌ها بارزهای دینی و رفتارهای اخلاقی خود در مقابل هم‌زمان و دشمن خود عملی را انجام می‌دهد که تبدیل به اسطوره می‌شود و باید در خاطرات به نقش آنان توجه شود.

این خصوصیات، ویژگی‌ها مال درواقع نفرات برآمده از مردم است که دانش کلاسیک دانشکده مربوطه تخصص‌های مربوطه را نگذرانند اما اون زیرساخت‌های لازم برای ورود به کارهای پیچیده برای کارهای رزمی را در شخصیتشون داشتند در رشد تربیتشون داشتند در بحث مقاومت در بحث ترس بودند، در درس شهامت و شجاعت اوضاع خوبی داشتند، براینده آموزه‌های تربیتشون برآیند خوب بوده برای ظهور اجتماعی، حالا این ظهور اجتماعی تهدید شده با جنگ، پس باید بریم اول تکلیف جنگ را روشن کنیم بیشتر فرماندهانی که مشهور شدند نام‌آور شدند مثل متوسلیان مثل همت کاظمی، دو سه تاشون به‌شدت ویژگی‌های ارتباطات دارند. (غنی‌یاری؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۹).

۴-۱-۵ توجه به ارزش وطن‌دوستی

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله توجه به ارزش‌ها، پرداختن به مفهوم ارزش وطن‌دوستی است. مفهوم ارزش وطن‌دوستی در ادبیات پایداری با هویت ایرانی اسلامی ما گره‌خورده است. ما برای این هویت ایرانی اسلامی همیشه جنگیدیم. در مقابل استبداد داخلی و متجاوز خارجی همیشه جنگیده‌ایم؛ بنابراین این ارزش یک معیار بسیار ارزشمند در ذهن رزمنده است و برای حفظ آن تلاش می‌کند چه در خط مقدم و مبارزه و چه در اسارت تا پای جان حضور دارد و جانانه جانش را تقدیم می‌کند. این دلاوری‌ها در این مفهوم در خاطرات دفاع مقدس نمایان می‌شود.

ادعای تاریخی و فرهنگی ما این هست که جنگ ما از نوع دفاع هست ملتی صلح‌جو هستیم ولی در مقابل متجاوز عکس‌العمل شدید داریم و از چهاردیواری کشورمون دفاع می‌کنیم (ناطق؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۷).

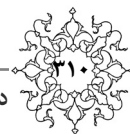

۴-۱-۶ توجه به وجهه مردمی جنگ

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله توجه به ارزش‌ها، پرداختن به مفهوم وجهه مردمی جنگ است. انقلاب اسلامی یک انقلاب مردمی بود که در پرتو رهبری امام خمینی به پیروزی رسید. تجاوز صورت گرفته پس از این پیروزی به کشوری که استبداد و استکبار را بیرون کرده بودند مردم را بار دیگر در مقابل دشمن متجاوز بسیج کرد. حضور گسترده مردم برای دفاع از سرزمین و مقابله با دشمن از ویژگی‌های این جنگ است. در جای‌جای کشور پهناور مدفن شهیدی را خواهیم دید که برای دفاع از سرزمین خود جانش را داده است. مردمان این مناطق به واسطه حضور پدران، فرزندان، برادران و اقوام خود با جنگ آشنا بوده و رشادت‌های آن‌ها را گرامی می‌دارند. بیشتر این افراد زندگی خود را رها کرده و بدون داشتن تجربه نظامی برای دفاع از سرزمین قدم برداشتند. خاطرات این رزمندگان نمایش حضور مردمی اقشار مختلف در دفاع از میهن است. ما با یک جنگی روبرو هستیم که در واقع این جنگ دفاعی است. ذات جنگ‌های دفاعی هم مردمی است. مردم عادی درگیر جنگ می‌شوند چون نمی‌توانند بپذیرند یک سرباز غریبه به خانه‌ها و خیابان‌ها و خاک اینها بیاید؛ بنابراین با هر ابزار و سلاحی که می‌توانند می‌آیند از منطقه‌شان دفاع می‌کنند و از همه چیزهایی که در کشور وجود دارد و اینها دوستش دارند، می‌ایستند و دفاع می‌کنند (سرهنگی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۱).

۴-۱-۷ رویکرد امیدبخش

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله توجه به ارزش‌ها، توجه به مفهوم رویکرد امیدبخش است. خاطرات رزمندگان را از دو منظر باید نگاه کرد؛ یک منظر، وقتی که رزمنده ایرانی دارد می‌جنگد و دشمن خود را در مقابل خود با اسلحه می‌بیند و خود او هم با اسلحه در حال مبارزه است و دیگر منظر، زمانی است که در دست دشمن اسیر است و سلاحی برای دفاع ندارد. رویکرد امیدبخش زمانی که رزمنده اسیر است خیلی پررنگ‌تر از رویکرد امیدبخش در لحظه‌های مبارزه در صحنه نبرد است. در اسارت دستان بسته رزمنده و امید به زندگی و آزادی را بیشتر نشان می‌دهد. توکل به خدا، رضا و صبر و استقامت در اسارت تعریف‌های جدیدی پیدا می‌کنند؛ اما در صحنه نبرد رویکرد امیدبخش در زمان قبل از شروع عملیات به امید پیروزی و همچنین لحظاتی که رزمنده در محاصره است بیشتر نمایان می‌شود. امید در میان اسیران ایرانی با صبر و استقامت نمایان بود. توجه کردن فقط به جنگ ممکنه مانع از ادبیات مقاومت بشه؛ نه تنها اون، بلکه شما باید اختلاس و با دزدی و با چپاول هم مبارزه بکنی برای اینکه اینها دارن جبهه انقلاب را تضعیف می‌کنند، دفاع مقدس یعنی جنگ و جدال با اینها، صدام فقط دشمن ایران که نبوده، بلکه دشمن حیثیت و امید این مملکت بود تا روحیه انقلابی را از مردم دور کند (ناطق؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۷).

۴-۴-۱-۸ توجه به ارزش‌های دینی و مذهبی

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله توجه به ارزش‌ها، توجه به مفهوم ارزش‌های دینی و مذهبی است. جبهه در دفاع مقدس علاوه بر اینکه یک هویت ظاهری دارد و مرکزی است که با دشمن، رزمنده می‌جنگد، یک هویت باطنی هم دارد و محل تحول معنوی رزمندگان بود، آدم‌های گوناگونی در آن محیط قرار گرفته‌اند، چه آدم خوب و چه بد دچار تحول معنوی می‌شدند. افرادی بودند که قبل از ورود به جبهه اسم و رسم خوبی نداشتند و آنجا دچار تحول می‌شوند و شب‌هایی را با خدا راز و نیاز می‌کنند. این فضا تحولی را در آنان ایجاد می‌کند که وقتی شب عملیات می‌شود دقیقاً مثل شهدای صدر اسلام قبل از جهاد حنا می‌زارند، غسل می‌کنند و مفهوم شهادت در وجودشان نمایان می‌شود و کاملاً هویت جدیدی پیدا می‌کنند. با این تحول درونی به جنگ دشمن با تکیه بر تمام آن ارزش‌هایی دینی که آموخته‌اند، می‌روند. در این بین حضور اقلیت‌های مذهبی نیز برای دفاع از میهن و وطن‌پرستی آنان نیز قابل‌درک است که آموزه‌های دینی آنان چگونه در وجودشان قلیان می‌کند.

در خاطرات کارمندان بنیاد شهید یک همسر شهیدی میاد و فریاد میزنه که چرا من رو اول زندگی، بیوه کردید؛ یه همسر شهیدی هم میاد فریاد میزنه و افتخار می‌کنه، تازه داماد شوهرش به جبهه رفته و شهید شده. چون جنگ ما جنگی بود که با مؤلفه‌های مذهبی گره‌خورده بود به هر نسبت که فرد مذهبی‌تر بود روایتش از جنگ و جهاد متفاوت می‌شد با یک فردی که فاصله داشت با این مؤلفه‌ها (میرکازمی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۴).

۴-۴-۱-۹ توجه به ارزش‌های انقلابی

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله توجه به ارزش‌ها، اهمیت به مفهوم ارزش‌های انقلابی است. یک بعد از جنگ ۸ ساله، دفاع از منافع ملی و حاکمیت سرزمینی ما بود؛ اما بعد دیگر آن دفاع از ارزش‌های انقلابی است که برای احیاء و حفظ نظام جمهوری اسلامی است. انقلاب به وقوع پیوسته را باید همان مردان وزنان و جوانان حفظ کنند تا هویت ایرانی و انقلابی خود را بتوانند نگه‌داری کنند. خون‌هایی که پای این انقلاب ریخته شد باید حفظ شود. بیشتر افرادی که امکان حضور در جنگ را داشتند کسانی بودند که برای به‌ثمر نشستن این انقلاب تلاش کردند و یا با این انقلاب همراه بوده‌اند.

یکی از اشتباهات صدام این بود که اون به یک کشور حمله نکرد به یک انقلاب حمله کرد، حمله به یک انقلاب با پاسخ‌های توده‌ای مردمی مواجهه می‌شه (میرکازمی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۲).

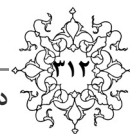

۴-۵ کیفیت آثار

پژوهشگر با شناسایی شاخص‌های تولید آثار باکیفیت در مقولات محتوی آثار استخراج‌شده؛ با مقوله‌های توجه به نقش آفرینان جنگ و توجه به ارزش‌ها می‌باید با مفاهیم، تازگی، منحصر به فرد بودن و جذابیت موضوع؛ توجه به موقعیت (مکان و زمان)؛ رعایت تطابق تاریخی (رعایت سیر تاریخی روایت‌ها) توجه به عوامل جغرافیایی، فرهنگی، سیاسی و جامعه‌شناختی دیده‌شده تا مقوله توجه به عوامل زمینه‌ای (پیدایی) روایت‌ها انتخاب شود. همچنین با مفاهیم، حفظ نوع نگاه، زاویه دید، حفظ لحن، زبان لهجه و گویش راوی، جزئی‌نگری و توجه به جزئیات و حس راوی، واقع‌نمایی و پرهیز از مبالغه و شعارزدگی، مستند بودن (انضمام روایت به اشکال متنوع سند نظیر عکس، نقشه، فایل صوتی، هم‌پوشانی روایت‌ها و ...) امانت‌داری قصد رسیدن به مقوله امانت‌داری در روایت را داریم. انتخاب مفاهیم روان و رسا بودن متن؛ پرداخت داستانی و جذاب در متن روایت‌ها؛ انسجام متن و تبیین دقیق موضوع؛ توجه به مخاطب در نگارش (با در نظر گرفتن متغیرهای جمعیت‌شناختی مثل سن، جنسیت، قومیت و ملیت) ما را به مقوله ویژگی‌های ادبی نزدیک کرد تا در مقوله مخاطب‌مداری به مفاهیم برانگیختن حس تفکر و اندیشه‌انگیزی در مخاطب؛ برخورداری از حمایت رهبری؛ فیزیک و ویژگی‌های ظاهری آثار (مثل جلد، قطع و صفحه‌آرایی کتاب) فیزیک و ویژگی‌های ظاهری آثار (مثل جلد، قطع و صفحه‌آرایی کتاب)؛ جذابیت عنوان آثار، برسیم.

جدول شماره ۴ کیفیت آثار

مفاهیم	مقوله
تازگی، منحصر به فرد بودن و جذابیت موضوع	توجه به عوامل زمینه‌ای (پیدایی)
توجه به موقعیت (مکان و زمان)	
رعایت تطابق تاریخی (رعایت سیر تاریخی روایت‌ها)	
توجه به عوامل جغرافیایی، فرهنگی، سیاسی و جامعه‌شناختی	امانت‌داری در روایت
حفظ نوع نگاه، زاویه دید	
حفظ لحن، زبان، لهجه و گویش راوی	
جزئی‌نگری و توجه به جزئیات و حس راوی	
واقع‌نمایی و پرهیز از مبالغه و شعارزدگی	
مستند بودن (انضمام روایت به اشکال متنوع سند نظیر عکس، نقشه، فایل صوتی، هم‌پوشانی روایت‌ها و ...)	

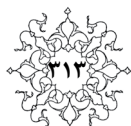
جدول شماره ۴ کیفیت آثار

مفاهیم	مقوله
روان و رسا بودن	ویژگی‌های ادبی
بهره‌گیری درست از آرایه‌های ادبی (قوت و استحکام نثر ادبی)	
پرداخت داستانی و جذاب	
انسجام متن و تبیین دقیق موضوع	
توجه به مخاطب در نگارش (با در نظر گرفتن متغیرهای جمعیت شناختی مثل سن، جنسیت، قومیت و ملیت)	
برانگیختن حس تفکر و اندیشه‌انگیزی در مخاطب	مخاطب مداری
برخورداری از حمایت رهبری	
فیزیک و ویژگی‌های ظاهری آثار (مثل جلد، قطع و صفحه‌آرایی کتاب)	
جذابیت عنوان آثار	

۴-۵-۱ توجه به عوامل زمینه‌ای (پیدایی)

۴-۵-۱-۱ تازگی، منحصربه‌فرد بودن و جذابیت موضوع

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله توجه به عوامل زمینه‌ای (پیدایی)، مفهوم تازگی، منحصربه‌فرد بودن و جذابیت موضوع است. در سال‌های اخیر کتاب‌های خاطرات بسیار زیادی از مردان و زنان برای گروه‌های مختلف منتشر شده است. حال باید سراغ موضوع‌های مختلف برای نوشتن کتاب‌های برویم که بتواند پاسخی را نیز داشته باشد. باید سراغ خاطراتی رفت که اقبال جامعه به آن موضوع زیاد نبوده. به‌طور مثال خاطرات خلبانان، دریانوردان، پزشکان و اصناف مختلف، زنان و کودکان رزمندگان، اقوام درگیر جنگ، اقلیت‌های مذهبی، یگان‌های تخصصی در جنگ و ... که می‌تواند تازگی، منحصربه‌فرد بودن و جذابیت موضوع را برای مخاطب داشته باشد. روایتگر در جنگ بسیار متنوع است؛ علتش هم این است که بُعد مکانی و زمانی این جنگ رو بسیار متنوع و متکثر کرد. حالا شاید ما بتوانیم مثلاً این روایت‌ها رو در یک دسته‌بندی‌های کلی [قرار بدیم] مثلاً بگیم روایت افرادی که در جنگ بودن، بیاییم جانبازها آزاده‌ها رزمنده‌ها خاندان درجه یک شهدا رو ببریم تو این گروه بعد بگیم روایت کسانی که پشت جبهه بودن، حالا بیایم اصناف، بازار، خانواده‌ها، سازمان‌های تبلیغاتی اینها رو بیایم گروه‌بندی کنیم؛ ولی واقعیتش اینه که روایت‌های اینها بسیار متنوع و منحصر هست و سخته که ببریم در یک چهارچوب مخصوصاً وقتی بحث ادبیات به میان میاد؛ یه موقع هست که ما می‌خواهیم از تاریخ بحث کنیم؛ خُب خیلی

کار ساده‌تر میشه ولی وقتی بحث ادبیات وسط میاد خود ادبیات بسیار لغزنده و متنوع و متکثر است و اون موقع هست که ما روایت‌هامون به معنای واقعی متنوع می‌شه (گودرزبانی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۱۰).

۴-۱-۵-۲ توجه به موقعیت زمان و مکان

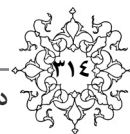
در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله توجه به عوامل زمینه‌ای (پیدایی)، مفهوم توجه به موقعیت زمان و مکان است. این مفهوم توجه به زمان در قالب خاطرات، بازگشت به گذشته و بازنمایی و یادآوری خاطرات در یک زمان خاص باید ببیند. به عبارت دیگر در خاطرات دفاع مقدس اهمیت زمان برای پرداختن به ابعاد حادثه و نحوه برخورد با آن موضوع قابل توجه است. همچنین توجه ویژه به مکان و نوع صحنه‌هایی که برای بازنمایی مکان، برای درک بهتر حادثه مورد توجه است. به همین خاطر فضای مکان و اسباب حاضر در این مکان برای درک دقیق مخاطب از حادثه و تصور خود در آن زمان و مکان مشخص مورد توجه است.

روایت‌ها متفاوت هستند مثلاً خاطراتی که منتشر میشن مربوط به دست‌نوشته‌های یک شهید یا رزمنده است، چون بعد زمانی و مکانی و گذشت از حادثه به هر حال نگاه‌ها رو متفاوت می‌کند اینها تأثیر داره که مثلاً یک فرد رجوع بکنه به دست‌نوشته‌های یک رزمنده بعد خاطراتش رو بنویسه (فخرزاده؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۵).

۴-۱-۵-۳ رعایت سیر تاریخی روایت‌ها

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله توجه به عوامل زمینه‌ای (پیدایی)، مفهوم رعایت سیر تاریخی روایت‌ها است. در این مفهوم بازنمایی و تدوین خاطرات دفاع مقدس بر اساس رعایت سیر تاریخی که در آن اتفاق افتاد صورت می‌گیرد. توجه دقیق به حوادث اصلی و دوران تاریخی در زندگی راوی که بتوان آن را نمایش داد، نقش و عملکرد راوی از جنگ مورد توجه و طراحی گردد. به صورتی که بتوان با مطالعه متن حوادث تاریخی به وقوع پیوسته در ذهن خواننده را در یک سیر منظم تاریخی حوادث را به تصویر کشید تا شناخت دقیقی نسبت به حوادث و نقش راوی در آن را با مطالعه متن در ذهن مخاطب تداعی شود.

غنی یاری: عموم روایت‌ها معمولاً در یک زنجیره‌ای به هم اتصال دارد و در واقع یک واقعه را شکل می‌دهد، یک واقعه بزرگ‌تر شکل می‌ده یعنی اگر قائل بر این هستیم که ما وقتی یک واقعه را داریم روایت می‌کنیم؛ دارای واحدهای کوچکی از این روایت‌ها هی پشت سر هم زنجیروار منظم شکل می‌گیره تا یک شاکله بزرگ‌تری به نمایش گذاشته بشه (غنی‌یاری؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۹).

۴-۵-۱-۴ توجه به عوامل جغرافیایی، فرهنگی، سیاسی و جامعه‌شناختی

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله توجه به عوامل زمینه‌ای (پیدایی)، مفهوم توجه به عوامل جغرافیایی، فرهنگی، سیاسی و جامعه‌شناختی است. این مفهوم بهره‌گیری از نشانه‌های جغرافیایی راوی از محل زندگی و چگونگی شکل‌گیری این منطقه و معرفی دقیق آن و معرفی فرهنگ آن منطقه به همراه توجه به فرهنگ مقاومت در محل زندگی را نشانه گرفته است. توجه به نشانه‌های فرهنگی و سیاسی و زمینه‌های مقاومت در آن منطقه مورد اشاره توسط راوی در دوران دفاع مقدس و قبل از آن است. اهمیت این نشانه‌ها برای بازنمایی خاطرات در جهت همبستگی گروه‌های مختلف جامعه در دفاع از کشور و مقاومت در مقابل متجاوز مورد توجه است. قاسمی‌پور؛ خاطرات یک مادر شهید سیستان و بلوچستانی را می‌خواندم، اسم بچه‌اش عمر، رسماً نام خلیفه دوم مسلمین بر او نهاده است. اهل سنت هستند، اما باور و اعتقاد شدید داره به حرمت معصومین و قدیسان مورد احترام شیعه یعنی حضرت زینب به عنوان آل الله برایش موضوعیت داره و بعد پا می‌شود و به دفاع از او می‌پردازد کاری ندارم که در شناختن مذاهب اسلامی ضعیف بودیم ما هنوز شیعه هستیم و نمی‌دونیم اهل سنت چه علاقه‌مندی دارند، کدومشون به معصومین احترام می‌گذارند؛ اصلاً هستش فرقه‌ای که بخواد جسارت کنه یا بی‌احترامی کنه، یا نیست؛ اینها را شک داریم؛ به عنوان شیعه وقتی اون را می‌خونیم، می‌دونیم که آقا این در اطراف زاهدان زیستش و اهل سیستان بودنش یا بلوچستان بودنش و اهل سنت بودنش چه چیزی توی این کار منعکس شده (قاسمی‌پور؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۸).

۴-۵-۲ امانت‌داری در روایت

۴-۵-۲-۱ حفظ نوع نگاه و زاویه دید

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله امانت‌داری در روایت، مفهوم حفظ نوع نگاه و زاویه دید است. این مفهوم با توجه به نوع نگاه و زاویه دید راوی از ماجرا است. راوی از دید خود برای پرداختن صحیح به موضوع حادثه بهره می‌برد. در این محث می‌باید راوی تمام دقت خود را برای معرفی ابعاد مختلف حادثه انجام دهد. اگر راوی خود خاطراتش را نمی‌نویسد و دیگری با انجام مصاحبه قصد دریافت خاطرات را دارد مصاحبه‌گر باید با سؤالات منسجم و منظم ابعاد مختلف حادثه را مشخص کند. شاید خاطرات دیگری نیز در خصوص این حادثه مطرح شده باشد ولی اهمیت زاویه دید راوی با توجه به شخصیت، مسئولیت، نزدیکی به حادثه از اهمیت زیادی برخوردار است. من دارم این واقعه رو می‌بینیم شاید درست ندیدم و به همه واقعه اشراف نداشته باشم، هر چی را بزرگ می‌کردم از زاویه نگاه خودم بود شاید با این تصور فکر می‌کردم عراقی‌ها از من ترسیدن (فخرزاده؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۵).

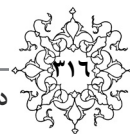
۴-۲-۲-۲ حفظ لحن، زبان، لهجه و گویش راوی

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله امانت‌داری در روایت، مفهوم حفظ لحن، زبان، لهجه و گویش راوی است. این مفهوم در بازنمایی روایت‌ها که در قالب متن پیاده می‌شود دقت‌نظر دارد. چراکه باید به رعایت زبان و لهجه نوشتاری نیز توجه داشته باشد. زبان، لهجه و گویش راوی در بیان روایت از اهمیت زیادی برخوردار است. در زبان و لهجه می‌توان به معرفی برخی اصطلاحات کاربردی در فرهنگ‌های مختلف پرداخت. مصاحبه‌ای که با زبان، گویش و لهجه راوی انجام می‌شود، زمانی که بدون در نظر گرفتن لحن و لهجه ترجمه شود، معنایی ندارد و از جذابیت متن کاسته خواهد شد. توجه به این موضوع در حقیقت حفظ زبان، فرهنگ، گویش راویان مناطق مختلف حاضر در جنگ است.

خاطره داره به سمت ادبیات میل می‌کنه؛ خب ادبیات مهم‌ترین ویژگی آن زبان است نثر تأثیرگذاری، خوش‌خوانی، لذت‌بردن یعنی وارد فضای نثر نه اینکه یک موقعی اشتباهی صورت نگیره که بگن اگر شما لهجه محلی داری من پیام یک لهجه فاخر مثلاً ادبی پس بدم، نه اون لهجه محلی‌ات را در تأثیرگذارترین حالتش پیام معرفی بکنم دو تا دیالوگ ازش بذارم طرف کیف بکنه، این دیالوگ را می‌خونه، این می‌شه توی دیالوگت، هم به زبان محلی است، اصطلاح داخلش هست، لهجه داخلش هست، لحن داخلش هست (صمدزاده؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۷).

۴-۲-۵-۳ جزئی‌نگری و توجه به جزئیات و حس راوی

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله امانت‌داری در روایت، پرداختن به مفهوم جزئی‌نگری و توجه به جزئیات و حس راوی است. جزئی‌نگری در تدوین خاطرات کاملاً به راوی بازمی‌گردد که حائز اهمیت است. جزئیات در این‌گونه خاطرات باعث توجه بیشتر جامعه به قشر منتسب به روایتگر از نوع زن و مرد بودن آن می‌کند. همچنین توجه روایتگر در ارائه جزئیات باعث به‌وجود آمدن حالات مختلف و حس ارائه در بیان خاطرات می‌شود. مطمئناً اگر مصاحبه‌گر و تدوین‌کننده به این جزئیات توجه داشته باشند و در تدوین خاطرات پنهان نخواهد ماند و نمایش این جزئیات و حالات راوی باعث خواندنی‌تر شدن خاطره و ایجاد حس حضور در حادثه برای مخاطب پرنور می‌شود. طبیعتاً خاطره اگر از جنس زبان مردم نباشه فراگیر نمی‌شود، اولویتش اینکه از جنس زبان و نیاز مردمی باشد؛ عطشی که هست در نزد مردم اون برآورده بشه؛ در واقع انتظار عاطفی و احساسی که دارند از روایت جنگ باید برآورده بشه؛ باید ترمیم بشه؛ ما ملت عاطفی داریم. بعد زبان فارسی هم یا زبان ادبیات فارسی هم، قابلیت و ظرفیت بالایی دارد برای محمل این عاطفه شدن، برای انتقال‌دهنده این عاطفه شدن، از این خوب استفاده بشه فراگیر و ملی خواهد شد؛ خوب استفاده نشه طبیعتاً نمی‌تونه اون قابلیت و داشته باشه (بهبودی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۳).

۴-۵-۲-۴ واقع‌نمایی و پرهیز از مبالغه و شعارزدگی

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله امانت‌داری در روایت، پرداختن به مفهوم واقع‌نمایی و پرهیز از مبالغه و شعارزدگی است. روایت افراد حاضر در دفاع مقدس یک موضوع واقعی است. اتفاقاتی واقعی که امروز سعی در به تصویر کشیدن ابعاد مختلف انسانی افرادی که به اشکال گوناگون در جنگ حاضر بودند. مناسبات، دل‌بستگی‌ها، امیدها، آرزوها، ترس‌ها، رنج‌ها و شادی‌های آن‌ها را به شکل‌های گوناگون به نمایش می‌گذارد. در پرداختن به این خاطرات باید توجه کرد که حضوری که روایتگر از حادثه مورد مشاهده بیان می‌کند تا چه میزان با واقعیات امروزی تطابق دارد و آیا مخاطب چنانچه خود را به عیناً در ماجرا ببیند تا چه میزان قابل‌پذیرش برایش خواهد بود. این پذیرش توسط راوی باعث خواندنی‌تر شدن خاطرات می‌گردد.

خاطره باید مستند باشد؛ یعنی واقع‌گرا باشد، دروغ توش نباشد، غلو نباشد، البته غلو ادبی رو من می‌پذیرم تا به جایی یعنی شما اختیار داری در نثرتون به کارهایی رو بکنید چون شما به نویسنده هستین ولی سوژه دیگه مال راویه و هرچی این سوژه و واقع‌گرایانه بودن کار نثر و زبان کار در کنار صمیمیتش خوب باشه مردم هم باهاش همراه می‌شن (کمری؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۲).

۴-۵-۲-۵ مستند بودن (انضمام روایت به اشکال متنوع سند نظیر عکس، نقشه، فایل صوتی،

هم‌پوشانی روایت‌ها و ...)

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله امانت‌داری در روایت، پرداختن به مفهوم مستند بودن (انضمام روایت به اشکال متنوع سند نظیر عکس، نقشه، فایل صوتی، هم‌پوشانی روایت‌ها و ...) است. از ویژگی‌های مستندبودن در خاطره می‌توان به حضور فعال راوی در حادثه، دوری از تخیل و واقعی‌بودن بیان حادثه، استفاده از زبان و لحن واقعی و ملموس، مشخص‌بودن زمان و مکان دقیق حادثه، انضمام عکس، سند، نقشه و هم‌پوشانی روایت‌های دیگر از ویژگی‌های ساختاری استناد به خاطره است. همچنین می‌توان با توجه به مصاحبه‌های صورت‌گرفته فایل اصلی مصاحبه را به‌عنوان پیوست برای مستندبودن مطالب تدوین‌شده در کتاب تحت‌عنوان واقعیت افزوده قرارداد. امکان دسترسی آسان به اطلاعات استخراج‌شده در قالب فایل صوتی، دست‌نویس و ... از موارد مستندبودن خاطرات است.

گودرزبانی: خاطره همواره باید همراه حفظ مسائل استنادی اون هم باشه یعنی این‌جوری نیست که ما وقتی یک حادثه زیبایی رو می‌بینیم در یک گوشه‌ای اتفاق افتاده بریم فقط اون رو بیاریم در قالب کتاب، نه اون کسی که این‌رو تنظیم و تدوین می‌کنه حتماً باید با این حیثیت که این در آینده تبدیل به یک سند برای استفاده یک مورخ خواهد شد از اون منظر هم نگاه بکنه. بنابراین باید زمان اون خاطره شخصیت اون خاطره و هر آنچه اون رو مستند می‌کنه اینها رو هم

باید گردآوری بکنه و همراه اون حادثه زیبا لابلای کارهایش بگنجونه. این مسئله از خاطره بسیار مهمه، یعنی حفظ اسناد اون برای اینکه بعداً بتواند به عنوان سند مورد اقبال یک مورخ قرار بگیره (گودرزینی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۱۰).

۴-۵-۳ ویژگی‌های ادبی

۴-۵-۳-۱ روان و رسابودن

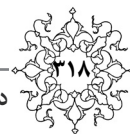
در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله ویژگی‌های ادبی، پرداختن به مفهوم روان و رسابودن است. این مفهوم در متن خاطرات دفاع مقدس باید با کمترین تغییرات مفاهیم راوی را نمایش دهد. رعایت لحن، لهجه و گویش راوی در متن مورد اهمیت است؛ اما باید دقت شود زمانی که کلمه‌ای را برای روان و رساکردن به متن اضافه می‌کنیم این کلمات باعث ازبین رفتن زبان راوی نشود. ضمن آنکه مخاطب بتواند به راحتی با این متن ارتباط برقرار کند. در حقیقت کاری که تدوین کننده متن انجام می‌دهد نوعی بازی با کلمات و دیالوگ‌هایی است که از زبان راوی بیان می‌شود. یک نوع جابجایی نه تغییر برای روان تر و قابل فهم کردن خاطرات است.

با من الآن مصاحبه میشه شما متن من رو پیاده می‌کنی این متن اصلی منه قرار تدوین کنی چند روش تدوین داره ۱- عین جملات من رو بیاری ۲- هر جوری دلتون می‌خواد انجام می‌دید ۳- جملات من رو جابجا کنید چیزی کم و زیاد نکنید برای اینکه روان بشه (غنی یاری؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۹).

۴-۵-۳-۲ بهره‌گیری درست از ارائه‌های ادبی

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله ویژگی‌های ادبی، پرداختن به مفهوم بهره‌گیری درست از ارائه‌های ادبی است. در این مفهوم تدوینگر باید دقت نظر داشته باشد تا بتواند آن دسته از ارائه‌های ادبی که برای حفظ لحن و گویش و لهجه راوی لازم است به طور صحیح به کاربرد. همچنین می‌باید در تدوین از بکارگیری کلماتی که از لحاظ معنایی دارای اشکال مختلف است دقت نظر داشته تا نزدیک‌ترین کلمه به روایت راوی برای روان شدن متن انتخاب گردد. این کار باعث حفظ خاطره و بیان دقیق آن می‌شود.

ادبیات در خاطرات متوجه دوتا چیز شد زبان یعنی شیوه روایت و سخن مضمون و محتوا و موضوع، این دوتا ایجاد انفعال می‌کنه. خیلی خلاصه می‌خوام بهت بگم اصلاً اینکه می‌گن فلان چیز ادبیه یا ادبیات در معنی اثر ادبی یعنی کاربرد زبان در ریختار هنری. فرقی چیه؟ در عینیت، در مثال. شما صبح بیایی بیرون بگی که صبح خیلی زود آسمان آبی است، هوا هم صاف، ماه را هم در اون گوشه می‌بینم هیچ اتفاقی برای شنونده نمی‌افته اما اگر شما گفتی مزرع سبز فلک دیدم و داس مه نو / یادم از کشته خویش آمد و هنگام درو (کمری، رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۲).

۴-۵-۳-پرداخت داستانی و جذاب

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله ویژگی‌های ادبی، پرداختن به مفهوم پرداخت داستانی و جذاب است. در این مفهوم با رویکرد مستند در خاطرات دفاع مقدس برای شرح نبرد و روایت پیروزی یا شکست اهمیت دارد. روایتی که از درون جنگ بیرون می‌آید. روایت مستند در خاطرات بیش از هر چیز بر انسان‌های درگیر وقایع اشاره دارد. توجه به آثار مخرب جنگ و پرداختن به این پدیده اجتماعی به عنوان عاملی مؤثر در ایجاد ناهنجاری‌های اجتماعی، معضلات روانی، نسل‌کشی‌ها و حتی فواصل طبقاتی به صورت داستان. رعایت برخی موارد در جنگ با ایجاد دیدی مثبت به عنوان عامل وحدت‌بخش انسان‌ها و ملت‌ها و فراهم‌کننده شرایط بروز استعدادها و همچنین بستری جهت نمایش صورت واقعی اشخاص و حقیقت پنهان آدمیان قابل پرداخت باشد. نویسنده با ایجاد بستری برای معرفی ظرفیت‌ها، قابلیت‌ها و جنبه‌های مثبت و منفی اخلاقی و روانی انسان در شرایط سخت و سهمگینی مانند جنگ را به نمایش در می‌آورد.

در واقع توی خاطره‌گویی یا خاطره‌شنیدن یکی از ویژگی‌هاش اینکه بالاخره به قصه و داستانی دنبال کنه، صرف یک گزارش نیست، ما به مردم گزارش جنگ رو نمیدیم. قصه در واقع سرانجام انسانی به آدم از به نقطه‌ای به به نقطه‌ای ختم می‌شه، در واقع فعل‌وانفعالات به آدم رو تعریف می‌کنیم که در کنار به سری حوادث اتفاق افتاده، به موقع هست اتفاقات ما فقط فعل‌وانفعالات جنگه، خمپاره‌ها این‌جوری شلیک می‌کرد، گلوله‌ها این‌جوری بود، ابعاد انفجار این‌جوری بود، گزارشه آدمی اینجا حضور نداره، به موقع هست به آدمه که فرار کرده رفته شناسنامه و تغییر داده، یعنی قصه زندگی به انسان رو در جنگ داری تعریف می‌کنی، آدم‌ها دوست دارن قصه زندگی آدم‌رو نه روایت جنگی، نه تحقیق جنگی، نه تعریف جنگی، دنبال اون قصه هستن، قصه شنیدن برای مردم لذت داره. اینجا سعی می‌کردن اون سوژه‌هایی که قابلیت قصه‌داره، اون‌ها رو برای مردم تعریف می‌کنن که همون مسئله روابط انسانی و زندگی یک انسان در جنگه این‌رو تعریف می‌کردن طوری تعریف می‌کنند که مردم می‌فهمند. مردم جریان حادثه را درک می‌کنند (سرهنگی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۱).

۴-۵-۳-انسجام متن و تبیین دقیق موضوع

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله ویژگی‌های ادبی، پرداختن به مفهوم انسجام متن و تبیین دقیق موضوع است. در این بخش نقش نویسنده پس از دریافت مصاحبه از راوی بیشتر نمایان می‌شود. چرا که با دقت‌نظر و مطالعه دقیق می‌باید پراکندگی‌های مختلف در متن را برای رعایت ترتیب خاطرات بدون از بین رفتن اصل خاطره با پرداختن دقیق موضوع حادثه را در متن منسجم و تبیین کند.

آنچه در خواندن روان خواندن و انسجام مهم است اطناب نباید باشد، اطناب یا ایجاز مخل هم نباید باشد، اصطلاحاً اطناب عمل ایجاز، مُخل این دو تا نباید باشند، یک‌جایی سریع نباید با کلی‌گویی از ش رد بشه که مهم است. جزئی‌گویی یک‌جایی هم نباید آن قدر جزئی‌نگری در آن وجود داشته باشد، که مهم است. کلی‌گویی سریع باید رد شد چون چیز تأثیرگذاری در آن وجود ندارد، این را کی تشخیص می‌دهد؟ خاطره‌نگار پس یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های نگارش روان که خوش‌خوانی متن است (غنی یاری؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۹).

۴-۵-۳-۵ توجه به مخاطب در نگارش (با در نظر گرفتن متغیرهای جمعیت‌شناختی مثل سن، جنسیت، قومیت و ملیت)

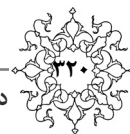
در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله ویژگی‌های ادبی، پرداختن به مفهوم توجه به مخاطب در نگارش (با در نظر گرفتن متغیرهای جمعیت‌شناختی مثل سن، جنسیت، قومیت و ملیت) است. در این مفهوم با ثبت روایت‌ها و خاطرات دفاع مقدس، می‌توان حقایق جنگ را برای آیندگان مشخص کرد. نویسندگان برای خلق آثار خود متکی بر منابع مستند و معتبر برای ثبت لحظه‌های واقعی هستند. لذا ضروری است برای فرهنگ بجا مانده از دفاع مقدس با همه ابعاد جغرافیایی، تاریخی، سیاسی، نظامی و انسانی‌اش برای استفاده نسل‌هایی که جنگ را ندیده‌اند و آیندگانی که مخاطبان این خاطرات خواهند شد دقت نظر داشت تا در انتقال ارزش‌ها و حقایق جنگ به صورت مجموعه‌ای مدون و جامع، ثبت و مستند شود. بدیهی است مصاحبه، ثبت و مستندسازی جنگ هم امری تخصصی است که باید توسط اهلش انجام شود.

برای من خواننده اونی مهمه که کردستان را مثل کردها در بیاره واقعیت داشته باشه، طرف ترک نباشه، هر چی که به خودش نسبت می‌ده به کردها هم نسبت بده، کاملاً منابع پژوهشی را خوانده و به کردها نسبت داده با زبانش آشنایی داشته باشه با لهجه‌شون با خیلی چیزها آشنایی داشته باشه، حاصل ده سالش، اما من مخاطب فقط با چی طرف هستم با یک کتابی طرف هستم که از لذت می‌برم (قاسمی؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۸).

۴-۵-۴ مخاطب مداری

۴-۵-۴-۱ برانگیختن حس تفکر و اندیشه انگیزی در مخاطب

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله مخاطب مداری، پرداختن به مفهوم برانگیختن حس تفکر و اندیشه انگیزی در مخاطب است. مفهوم فوق به خلاقیت نویسنده در به‌کاربردن درست خاطرات و ایجاد حس تفکر و باورپذیر کردن ارزش‌های دفاع مقدس از طریق اجتناب جدی از تبلیغاتی کردن آن‌ها و در نظر گرفتن مخاطبان برای اندیشیدن به موضوع حادثه امری ضروری

است. متولیان تولید خاطرات رزمندگان دفاع مقدس باید به این موضوع توجه داشته باشند که شخصیت‌هایی در ۸ سال دفاع مقدس رشادت‌هایی را به‌نمایش درآوردند که مانند آن‌ها را در افسانه‌های ملی خود دیده‌ایم. لذا باید طوری این شخصیت‌ها را در جامعه و مخاطبین این خاطرات معرفی کنیم که ضمن باورپذیربودن آن برای مخاطب، قابلیت الگوسازی و الگوپذیری داشته باشند. چرا که نسل جوان امروز با تفکرات خود به الگوهای نیازمند است که ضمن هماهنگی با ایده و علائق آن‌ها منطبق با شرایط ملی و محلی آن‌ها نیز باشند.

من حزب بعث را از خاطرات عراقی‌ها شناختم یعنی حوزه شناختش ادبیات است خاطره است. من انقلاب فرانسه را از کتاب بینوایان شناختم. ناپلئون را [از] دزیره شناختم، از کتاب تاریخ در مورد ناپلئون نخوندم که حوزه شناختی ماها عموماً حوزه شناختی مخاطب عموماً ادبیات است ادبیات و هنر است (صمدزاده؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۷).

۴-۵-۴-۲ برخورداری از حمایت رهبری

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله مخاطب‌مداری، توجه به مفهوم برخورداری از حمایت رهبری در آثار دفاع مقدس است. در این مفهوم توجه و نوشتن تقریض‌های رهبری بهانه‌ای است تا افراد به این مفهوم توجه داشته باشند تا بتوانند خاطرات فرماندهان و رزمندگان را به‌شکلی مناسب تدوین کنند. همچنین نوشته‌شدن تقریض بر آثار باعث شد تا جامعه به بحث کتاب‌خوانی گرایش پیدا کند. چرا که از نظر رهبری باید به کتاب و کتاب‌خوانی خاطرات دفاع مقدس اهمیت داد. ایشان معتقد هستند اهتمام به این هدف مهم برای حفظ ارزش‌های جبهه و جنگ و تبدیل کردن آن به مجموعه‌ای از هنجارهای رفتاری در جامعه است. این ارزش‌ها در واقع بخشی از هویت اجتماعی، دینی و اخلاقی و روحیه مستحکم دشمن‌ستیزی و نشانه قدرت نرم ملت ایران در مواجهه با تهدیدها و متجاوزان است.

حکومت مردمی یکی از محاسنش حمایت از فعالیت‌های مردمی است. این حمایت ساختار دارد همچنان که اون حکومت ساختار دارد مؤلفه دارد شاخصه دارد نوع حکومتش هم ساختار دارد شاخصه دارد (صمدزاده؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۷).

۴-۵-۴-۳ فیزیک و ویژگی ظاهری آثار (مثل جلد، قطع و صفحه‌آرایی کتاب)

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله مخاطب‌مداری، توجه به مفهوم فیزیک و ویژگی ظاهری آثار (مثل جلد، قطع و صفحه‌آرایی کتاب) است. مفهوم فوق بیان می‌کند که جلد هر کتاب در حکم ویتترین آن است و هر جلدی که جذاب‌تر و زیباتر باشد، مخاطبان بیشتری را به سمت خود جلب می‌کند. طراحی روی جلد کتاب، هنری است که هنرمند با خلق اثر، چشمان خواننده

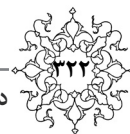
و مخاطب را جذب می‌کند و باعث می‌شود تا خواننده به سمت کتاب جذب شود. در این بین آثار دفاع مقدس با توجه به ویژگی و منحصر به فرد بودن آن به دلیل پرداختن به حادثه‌ای بزرگ پس از پیروزی انقلاب اسلامی و حضور اقشار مختلف مردم در رده‌های گوناگون که به نوعی نقش فرهنگ‌ساز در کشور را ایفا می‌کنند. لازم است با دقت در اشکال مختلف تولید کتاب دقت شود. یکی از مقوله‌های تبلیغی آن، ظاهر در قالب طرح جلد و صفحه‌آرایی متن است که می‌باید با ایده خلاقانه، تکنیک، تناسب طرح جلد با مفهوم کتاب و بهره بردن از طراح حرفه‌ای مخاطبان خود را جذب و افزایش دهد.

بعضی دفاتر شکل ظاهری کار رو خوب می‌بندند ولی این دفتر در شکل ظاهری مثل گرافیک، صفحه‌آرایی، صفحه‌بندی، ویرایش، ویراستار پوستر جلد کتاب رو هم دقت می‌کنه چراکه می‌خواد خوب بودن کارش این باشه که به نفع نویسنده جنگ کار کنه شاید این دفتر کار خوب و بد را می‌شناسه چرا خوب نیست چون اینکار رو خوب نشون نمی‌ده اینها خوب بودن یعنی اهمیت دادن به کار، بی تفاوت رد نشدن است (صمدزاده؛ رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۷).

۴-۵-۴- جذاییت عنوان آثار

در این پژوهش یکی از مفاهیم مربوط به مقوله مخاطب مداری، توجه به مفهوم جذاییت عنوان آثار است. توجه به مفهوم فوق باید برای نویسنده‌ها و صاحبان خاطرات با احساس مسئولیت بیشتری مورد توجه قرار گیرد. زمان زیادی صرف انتخاب نام کتاب می‌شود و این پروسه به درازا می‌رسد. به طور کل عنوان آثار، چه ما آن کتاب را خوانده باشیم و چه نخوانده باشیم، نمی‌توانیم منکر آن شویم که پیش‌زمینه‌ای را در ذهن به وجود نمی‌آورد و باعث قضاوت درباره کلیت کتاب نمی‌شود. با این وجود باید برای نام‌گذاری کتاب‌های بزرگی چون خاطرات دفاع مقدس دقت نظر زیادی شود. می‌باید سعی شود نامی که متناسب با موضوع و متن نوشته شده است انتخاب گردد تا مخاطب سردرگم نگردد. نام مناسب همانند دادن یک آدرس دقیق به یک فرد است. میزان قابل‌شناسایی بودن یک عنوان را می‌توانید با جستجوی اینکه منابع معتبر و اثبات‌پذیر باشد دریابید. در این بین تنها متولیان تولید و توزیع اجازه تغییر عنوان آثار را برای بازاریابی و توزیع و فروش دارند.

کمری: نام‌ها بیان‌کننده آرمان‌ها و افق‌ها هستند. شما زمانی هست مثلاً می‌گید که: مرکز جهانی گفتگوی تمدن‌ها، یا می‌گید: ام‌القری جهان اسلام، تهران را می‌گی ام‌القری. این حرف آرمان خواهانه است و ایدئالیستی است؛ ولی واقعیت امر که شما می‌آئید وسط، می‌بینی داستان چیز دیگری است کمری، رضایی، ۱۳۹۶، مصاحبه شماره ۲).

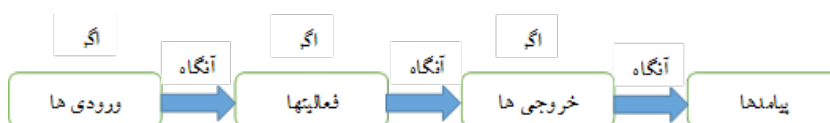

۵-۱ نتیجه‌گیری

مقاله حاضر از جنبه‌های مختلف دستاوردی نوآورانه است. با مطالعه و بررسی پژوهش‌های پیشین نمونه‌ای از مطالعه صورت گرفته در این حوزه یافت نشد. با توجه به روش جمع‌آوری اطلاعات و تحلیل صورت گرفته بر اساس تحلیل محتوی (تم)، نتایج به دست آمده مجموعه‌ای از عوامل را به ما نشان می‌دهد که بر اساس دیدگاه خبرگان میتوان برای ارزیابی و تولید آثار ارزشمند دفاع مقدس مورد استفاده قرار گیرد. مهم‌ترین مبنا برای ارزیابی و کیفیت آثار، احصاء این شاخص‌ها از دیدگاه خبرگان و متخصصان این بخش بود.

یافته‌های مصاحبه‌ها نشان داد برای نمایش جنبه‌های مختلف دفاع و حضور مردان و زنان در جنگ تحمیلی چه شاخص‌های می‌باید مورد توجه قرار گیرد. مفاهیم استخراج شده در مقوله‌های مشخص نشان می‌دهد پرداختن به هر یک از این مفاهیم تا چه میزان می‌تواند نقش مهمی در تولید اثر با محتوی خوب در جهت فرهنگ‌سازی جامعه در میان نسل جنگ دیده و ندیده ایجاد کند. در نگاه سازمانی با توجه به رویکرد مشخص شده در ادبیات پژوهش و پرداختن به روابط اگر-آنگاه (علت و معلولی) می‌توان روابط این شاخص‌ها را مشاهده کرد. (شکل ۳ روابط اگر-آنگاه)

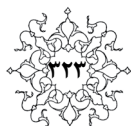
(شکل ۳ روابط اگر-آنگاه بین عناصر الگوی منطق)

روابط شاخص‌های استخراج شده در بیان و ارزیابی اگر-آنگاه بدین صورت است که اگر مفاهیم مشخص شده در قالب راویان آثار (جدول ۲) در دسترس باشند و ورودی‌های این سیستم در نظر گرفته شود و آنگاه فعالیت‌های مربوط به این ورودی‌ها انجام می‌شود. اگر این فعالیت‌ها با پرداختن به مفاهیم مشخص شده در محتوی آثار (جدول ۳) و کیفیت آثار (جدول ۴) به درستی صورت گیرد آنگاه می‌توان آثاری در قالب‌های مشخص در (جدول ۱) را به عنوان خروجی‌ها به دست آورد. اگر شاخص‌های ارزیابی این آثار در خروجی‌ها که همان قالب آثار است با دقت مورد بررسی و در خروجی‌ها لحاظ شود می‌توان گفت به همان هدف نهایی که تولید آثار فاخر دفاع مقدس است نائل شده‌ایم.

در این میان می‌توان این گونه عنوان داشت که شاخص‌های احصاء شده برای ارزیابی آثار دفاع مقدس می‌تواند از دو منظر مورد توجه باشد.

- با بهره‌گیری از این شاخص‌ها در مقوله‌های مختلف نویسندگان می‌توانند ابعاد مورد نیاز

پرداختن به موضوعات مربوط به روایت‌های جنگ را برای تدوین اثر ارزشمند دفاع مقدس سرلوحه قرار داده تا از این طریق بتوانند به گردآوری اطلاعات مورد نیاز جهت نگارش دست یابد.

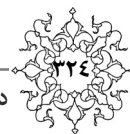
- این شاخص‌ها می‌تواند مبنایی برای ارزیابی آثار دفاع مقدس باشد تا از این طریق بتوان آثار فاخر مکتوب در حوزه دفاع مقدس ارزیابی و منتشر گردد.

۵-۱-۱ جدول شاخص‌های ارزیابی آثار دفاع مقدس

ردیف	عنوان شاخص	توضیحات
۱	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۲	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۳	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۴	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۵	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۶	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۷	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۸	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۹	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۱۰	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۱۱	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۱۲	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۱۳	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۱۴	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۱۵	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۱۶	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۱۷	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۱۸	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۱۹	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۲۰	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۲۱	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۲۲	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۲۳	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۲۴	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۲۵	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۲۶	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۲۷	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۲۸	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۲۹	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۳۰	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۳۱	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۳۲	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۳۳	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۳۴	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۳۵	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۳۶	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۳۷	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۳۸	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۳۹	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۴۰	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۴۱	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۴۲	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۴۳	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۴۴	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۴۵	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۴۶	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۴۷	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۴۸	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۴۹	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۵۰	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۵۱	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۵۲	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۵۳	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۵۴	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۵۵	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۵۶	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۵۷	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۵۸	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۵۹	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۶۰	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۶۱	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۶۲	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۶۳	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۶۴	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۶۵	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۶۶	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۶۷	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۶۸	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۶۹	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۷۰	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۷۱	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۷۲	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۷۳	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۷۴	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۷۵	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۷۶	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۷۷	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۷۸	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۷۹	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۸۰	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۸۱	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۸۲	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۸۳	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۸۴	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۸۵	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۸۶	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۸۷	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۸۸	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۸۹	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۹۰	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۹۱	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۹۲	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۹۳	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۹۴	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۹۵	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۹۶	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۹۷	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۹۸	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۹۹	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس
۱۰۰	موضوعات	موضوعات دفاع مقدس

منابع:

- ایران نژاد پاریزی، مهدی (۱۳۸۱). یادگیری سازمانی: فرآیندی به سوی سازمان یادگیرنده. تهران: مجله آینده پژوهی مدیریت، شماره ۵۲.
- ایمان، محمدتقی؛ نوشادی، محمودرضا (۱۳۹۰). تحلیل محتوی کیفی: نشریه عیار پژوهش در علوم انسانی. شماره ۶.
- آذری، علیرضا؛ زمانی مزده، مهدی (۱۳۹۳). الگوی راهبردی مدیریت عملکرد سازمان. تهران: موسسه آموزش و تحقیقاتی صنایع دفاع.
- بازرگان، عباس (۱۳۸۷). مقدمه‌ای بر روش تحقیق کیفی و آمیخته. تهران: انتشارات دیدار.
- حکمتیان، حمید (۱۳۹۵). تشریح روش تحقیق بر اساس مدل پیاز، تحقیق با تأکید بر نظریه داده بنیاد. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- حیدری، رضا (۱۳۹۰). رویکرد نوین به ارزیابی عملکرد سازمانی. تهران: مدیریت فرهنگ سازمانی.
- ساعی، علی (۱۳۸۷). روش تحقیق در علوم اجتماعی. تهران: سمت.

- صرفی، محمدرضا (۱۳۹۳). گستره ادبیات پایداری. کرمان: نشریه ادبیات پایداری، شماره بهار و تابستان.
- عضدان لو، مهدی (۱۳۸۸). آشنایی با مفاهیم اساسی جامعه‌شناسی. تهران: نشر نی.
- فصیحی، امان‌اله (۱۳۹۰). مدیریت کیفیت در تحقیق کیفی با رویکرد تأکید بر گرند تئوری و اتنوگرافی. تهران: نشریه پژوهش، سال سوم، شماره ۲.
- کمری، علیرضا (۱۳۹۳). یادمانا: پنج مقاله درباره‌ی خاطره‌نویسی و خاطره‌نگاشته‌های جنگ و جبهه/دفاع مقدس. تهران: سوره مهر.
- محمدی فشارکی، محسن؛ صفایی، پانته‌آ (۱۳۹۴). نگاهی دوباره به ادبیات دفاع مقدس. تهران: نشریه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

